

DATA

Serie nouă, anul 6, nr. 78, octombrie 2020
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Cuprins

<p>4 <i>Info</i>
Din activitatea Centrului Cultural
Județean Constanța „Teodor T. Burada”</p> <p>6 <i>Adevăruri istorice</i>
Teodor T. Burada – folcloristul care i-a
cercetat în premieră pe aromâni în
locurile de baștină din Balcani</p> <p>10 <i>Românii sunt pretutindeni</i>
Din „Inima” valahilor greci</p> <p>12 <i>Obieiuri de pe la noi</i>
Luna cu nume de alint, Brumărel</p> <p>15 <i>Dobrogea, locuri și oameni de poveste</i>
Pasărea ploii</p> <p>18 <i>Multiculturalitate</i>
Bazarul turcesc din Tulcea
în arhiva Dobrogei</p> | <p>21 <i>Din istoria Dobrogei</i>
Plugarii dobrogeni care
—au îngenunchiat pe Mackensen</p> <p>26 <i>Personalități dobrogene</i>
Nicolae Teodoreanu și
„concepțiile biologice ale lui Goethe”</p> <p>28 <i>Opinii</i>
Scenarii 1.0</p> <p>29 <i>Lăcașuri de cult</i>
Sinagogile Constanței</p> <p>32 <i>Constanța de odinioară</i>
Hai la o bragă!</p> <p>33 <i>Memoria presei</i>
Octombrie de-a lungul timpului</p> <p>35 <i>Mici dezvoltări din istoria fotografiei</i>
„Carte de vizite”</p> |
|---|--|

*Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța*

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL INTERIMAR: ȘERBAN GHEORGHIU

REDACTOR ȘEF: CONF.UNIV. DR. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, RALUCA PETRE
OVIDIU DUNĂREANU, ADRIAN NICOLA

Director economic: Alina ONEL
Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corectură: Daniela Andra COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Bd. Tomis nr. 110 Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93 Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Nu știu de ce dintre toate lunile din calendar octombrie mi se pare deosebită. Le iubesc pe toate, dar pentru octombrie am ceva aparte. Poate pentru că este încărcată cu semnificații și semne, luna care prevestește tihna apropiatei ierni, dar încă plină de un colorit fantastic, unic, revărsat în toată splendoarea curcubeului, imprevizibilă, noroasă în zori și însorită la amiază, tunând în noapte și revărsând puhoi de ape peste pământul însetat din vară.

Lăsând deoparte sentimentele personale, octombrie este mai ales luna unor mari sărbători religioase: Acoperământul Maicii Domnului, în chiar prima zi a lunii, apoi Sfânta Cuvioasa Parascheva și Sfântul Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir, și Sfântul Dimitrie Basarabov. Cinstirea Mucenicului Dimitrie sau Dumitru este ultima, dar și cea mai însemnată sărbătoare a toamnei, marcând simbolic începutul iernii. Asta pentru că în credința populară, anul este împărțit în două anotimpuri: vară și iarnă. Adică: Sfântul Gheorghe „încuie” iarna și înfrunzește întreaga natură, pe când Sfântul Dumitru desfrunzește codrul și usucă toate plantele, pregătind pământul pentru hibernarea iernii. Există credința că, în ziua Sfântului Dumitru, căldura intră în pământ și gerul începe să-și arate colții.

Sfântul Dumitru este considerat, în mitologia populară, patronul păstorilor, ziua lui fiind aceea în care ciobanii află cum va fi iarna. Ziua Sfântului Dumitru era, pe vremuri, și o zi a soroacelor. Se terminau învoielile încheiate între stăpânii oilor și ciobani la Sân-George, de unde și zicerea că „la Sân-George se încaieră câinii, iar la Sâmedru se sfădesc stăpânii”.

Multe semne și tâlcuri a găsit poporul nostru marcându-și existența legată de scurgerea timpului. Dar a stat mereu cu iubirea de Dumnezeu, cinstindu-i vrerea și judecata dreaptă.

Pentru noi luna octombrie 2020 se află încă sub tocmeala vremurilor de pandemie, cu restricții, supuneri și griji.

Oamenii au renunțat conștient la nevoile,

la obișnuințele sau la planurile vieții lor. De dragul binelui colectiv. De dragul celorlalți. După confuzie și goana de a acoperi incertul, urmează încă o realitate. Împiedicați să ne îmbrățișăm, să ne iubim, să ne prindem de mână. Nevăzutul, necunoscutul, necuratul virus aleargă de la un cap la altul al planetei fără să-l oprească cineva. Nimeni nu poate face scut barându-i trecerea pentru că el când nu zboară aleargă, când obosește poposește pe vreun ciot de pom ars de secetă sau, și mai rău, se lasă la vale în murmurul izvorului plin cu deșeuri.

Tocmai de aceea iubesc octombrie. Pentru că în acest spectru al fricii, al restricțiilor și distanțării el ne aduce în suflet frumosul etern. Este suficient să privim cum s-au colorat frunzele pomilor, cum s-au rânduie gutuile la fereastră, cum fac cocorii vârf spre răsărit ca să înțelegem că nimic nu poate schimba cursul vremurilor: toamna lasă loc iernii.

Din activitatea Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”

Ana-Maria ȘTEFAN

Concursul „Talente dobrogene!”

Recent, Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a organizat concursul „Talente dobrogene”. Acțiunea a fost gândită ca un model de colaborare între membrii Secției Cultural-Educative și cei ai Secției Ansamblului Folcloric Profesionist „Izvoare Dobrogene” - Promovare Cultură Tradițională, în vederea descoperirii unor copii talentați, dornici să studieze materiile vocaționale din oferta educațională a instituției. Astfel, juriul, alcătuit din specialiști ai celor două secții, s-a deplasat în comune din județul Constanța pentru a asculta și a evalua tinerii talentați.

În urma acestei preselecții, la sfârșitul lunii august, juriul a selecționat 5 concurenți care au participat la selecția finală.

În final au fost desemnate cele două câștigătoare care vor beneficia de câte o bursă de studii pe un an, pentru specializările canto muzică ușoară și canto muzică populară, burse ce le vor permite accesul la informații din domeniul artistic.

Prin acest proiect li se oferă și copiilor din județ șanse egale la dezvoltare și educare prin cursuri vocaționale. Așadar, le urăm bun venit în mijlocul elevilor Centrului cultural „Teodor Burada” domnișoarelor Berdilă Giula din comuna Vulturu, județul Constanța, și Paula Cristina Străinu, din comuna Nuntași, județul Constanța, câștigătoarele celor două burse oferite în cadrul Concursului „Talente Dobrogene”!

Ne mândrim cu voi!

În perioada 26-27 septembrie, elevele clasei de dans coordonată de prof. Adriana Hoidrag, au participat la cea de-a doua ediție a Festivalului de Muzică și Dans - House Event, organizată la Iași de domnul Marian Avadanei, manager în cadrul City Dance Open - România, după cum urmează:

Secțiunea Dans tematic: duet Cristina Gheorghe și Cucu Diana la categoria de vârstă 16-35 de ani;

Secțiunea Solo street dance, la categoria de vârstă 16-35 de ani;

Secțiunea Solo dans contemporan modern Ema Teodora Rizea. Astfel, elevele clasei de dans au obținut premiul I și bursă de studii în Belgia pentru toate secțiunile.

Dobroge, mândră grădină!

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a susținut în data de 17 septembrie spectacolul de muzică populară „Dobroge, mândră grădină”, un eveniment dedicat memoriei regretatei interprete și profesor de

În cadrul evenimentului au participat foști elevi ai Elenei Cojocar, dar și alți soliști de muzică populară care au onorat invitația de a omagia memoria uneia dintre cele mai îndrăgite artiste, precum: Maria Stângă, Mihaela Avram, Marian Cozma, Ștefania Șirin Narenji, Maria Magdalena Ignat, Cătălina Alexa, Adriana Sofica, Anca Rădău, Andrei Girel, Marius Brutaru, Marina Sava, Ștefania Luzinschi, Maria Cristiana Chiruță, Elena Plătică.

Orchestra a fost condusă de maestrul Cristian Obrejan. Evenimentul a avut loc în sala de spectacole a Centrului Multifuncțional Educativ

muzică populară Elena Ionescu Cojocar, pentru contribuția adusă la „promovarea și conservarea elementelor de patrimoniu imaterial, folclor popular românesc, și al activității pedagogice susținute de aceasta în cadrul instituției noastre, pe parcursul a mai mult de două decenii. Elena Ionescu Cojocar a fost o personalitate marcantă în peisajul cultural dobrogean, o mare iubitoare de frumos și a slujit cu credință cântecul fiind solistă de muzică populară, ușoară și instrumentistă încă din școala generală și liceu obținând multe premii și distincții la concursurile organizate pe plan național. A îndrăgit cariera pedagogică și a dorit să-și pună priceperea în șlefuirea tinerelor talente. De aceea, în paralel cu funcția de profesor titular gradul I la Școala Generală nr. 12 „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Constanța, a colaborat ca profesor de Canto – Muzică Populară, la Școala Populară de Arte și Meserii din Constanța, actualul Centru Cultural Județean Constanța «Teodor T. Burada», încă din 1995.

pentru Tineret „Jean Constantin”.

Premiu pentru un artist fotograf

Andrei Marian Gheorghe, absolventul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, din cadrul clasei de Artă Foto, coordonată de prof. Iulia Pană, a obținut premiul I în cadrul Concursului de Fotografie „Apa vieții - viața apei”, organizat de către Aquatim și Fundația Aquatim.

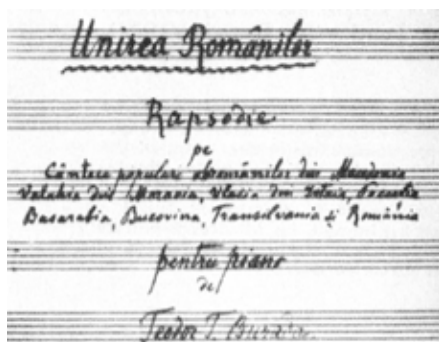
Teodor T. Burada – folcloristul care i-a cercetat în premieră pe aromâni – în locurile de baștină din Balcani

Maria PARIZA

„Geniul oricărui popor este mai mare și mai puternic decât geniul individual”

Teodor Burada

Imnul Unirii compus de
Teodor Burada

Născut într-o vreme când intelectualii români aveau formație enciclopedică, Teodor T. Burada (n. 30 oct. 1839, Iași - d. 17 feb. 1923, Iași) și-a lăsat amprenta în mai multe domenii științifice și artistice. Muzicologia, etnografia, folclorul – sunt doar câteva din domeniile pe care le-a studiat și cercetat cu temeinicie, aducând contribuții speciale, dintre cele „dintâi”, peste care nu poți trece atunci când abordezi evoluția istorică a acestor manifestări, în viața culturală națională.

Pentru numeroasele sale studii, abordând subiecte în premieră, Teodor T. Burada și-a câștigat onorabilul loc de ctitor al muzicologiei românești și fondator al folcloristicii clasice. Meritele sale, speciale, în zidirea spirituală națională, i-au fost recunoscute prin acordarea titlului de membru corespondent al Academiei Române.

O activitate atât de intensă și diversă ca domenii și forme de manifestare a incitat, desigur, și interesul studioșilor și pasionaților de aceste activități, personalitatea sa beneficiind de studii critice pe măsura investițiilor, de reeditări ale lucrărilor, precum și numeroase articole ocazionale.

În rândurile ce urmează, ne vom limita doar la preocupările cărțurului pentru folclor și, în mod special, pentru folclorul aromânilor (macedo-vlahilor), o altă abordare în premieră, mai puțin aprofundată de specialiști.

Interesul, în acest sens, ne-a fost stârnit și de semnalările apărute în biografiile aprofundate, mai recente, privind originea sud-dunăreană a familiei Burada, pe linie paternă. „Saga” acestei familii poate fi circumscrisă acelor emigrări izolate ale vlahilor din Peninsula Balcanică, aventurându-se în căutarea unei vieți mai prospere, dar și ca o consecință a deselor războaie ruso-turce, austro-turce, combinate cu atacurile musulmane asupra centrelor comerciale din Balcani. Mărturiile mai concrete, despre penetrarea lor în Principatele de la Nord de Dunăre, apar de la începutul sec. al XVIII-lea, cum ar fi cele despre familia Djuvăreștilor, Ghiculeștilor sau Darvarilor, în Țara Românească, sau chiar mai înainte de această perioadă, cum ar fi familia domnitorului Vasile Lupu, a Sfântului Dosoftei, Mitropolitul Moldovei. Cei mai mulți s-au stabilit ca negustori sau arendași, căsătorindu-se adesea cu fete din mica boierie locală, fiind modalitatea cea mai directă de a dobândi împământarea, favorizați și de faptul că erau creștini ortodocși, unii luând chiar calea preoției. Nu putem exclude, dintre aceste favoruri și pe cel lingvistic, de vorbitori ai unui grai

matern asemănător limbii române, care le înlesnea o mai rapidă integrare.

Astfel, asimilarea devenea completă chiar de la a doua sau a treia generație, care începe să se afirme la ranguri înalte, boierești, de stat sau intelectuale, precum cunoscutele nume din cultură, D. Bolintineanu, Ion Heliade Rădulescu, Gr. Haralamb Granda, Al. Odobescu, Theodor Aman, C. Exarcu ș.a.

În aceste condiții de integrare, certificarea existenței lor în provinciile românești, de-a lungul timpului, e greu de dovedit în termeni naționali. Deținem astfel de mărturii, privind pista lor genealogică, în măsura în care unii au rămas sensibili la originile lor sud-dunărene, lăsând mărturii scrise, în acest sens, sau prin deducții, referitoare la localitățile de unde au emigrat strămoșii, unde aromânii nu conviețuiau niciodată cu grecii, sau alte neamuri balcanice.

În cazul la care ne referim, un argument poate fi și acela că numele Burada se regăsește, curent, în rândul familiilor de aromâni.

Despre originile familiei Burada ne-a lăsat indicii Teodor (Tudorache) Burada, tatăl personalității pe care o abordăm, care în anii 1848 și-a scris memoriile, cu titlul „Testamentul meu”, rămas în manuscris, deci nevehiculate. Au fost publicate abia după un secol și jumătate, în anul 1998, de Muzeul Literaturii Române din Iași și Casa de Cultură din Odobești și reeditate în 2019 (Focșani, Editura Terra). Lucrarea este considerată, cronologic, după memoriile lui Dinicu Golescu, a doua scriere memorialistică din cultura românească.

Originară din Târgul Odobești, familia a pornit de jos, spre cele mai înalte trepte boierești, în viața socială a Moldovei. Tatăl său, vornicul Tudorache Burada (1800 - 1866), era fiul preotului Radu Burada, care slujea la Biserica „Sfânta Cruce din Odobești, și al presbiteriei Elena. Avea studii juridice și muzicale și urcase în ierarhia boierească de la sluger la mare vornic în Moldova. O familie de muzicieni, am putea spune, căci Tudorache Burada, compozitor și profesor de teorie muzicală – este autorul primei cărți de teorie a muzicii europene. Stabilindu-se în Târgul Ieșilor, se căsătorește în anul 1830 cu Maria Burada, născută Isăcescu, o femeie cultă, cu calități pedagogice, stăpânind bine mai multe limbi străine. În peisajul cultural – artistic național, e cunoscută ca prima femeie traducătoare de teatru în limba română.

Limitându-ne la activitatea folcloristică, Teodor T. Burada s-a remarcat prin culegerea și semnalarea, în premieră, a unor cântece populare, obiceiuri și producții folclorice. Studiile sale se remarcă, în general, prin interesul special pentru vechimea materialului folcloric, noutatea tematică și sesizarea diferențelor regionale. Astfel, „O călătorie în Dobrogea”(Iași,1880) – este cea dintâi încercare din istoria folcloristicii românești, de cercetare monografică etnofolclorică a unei regiuni.

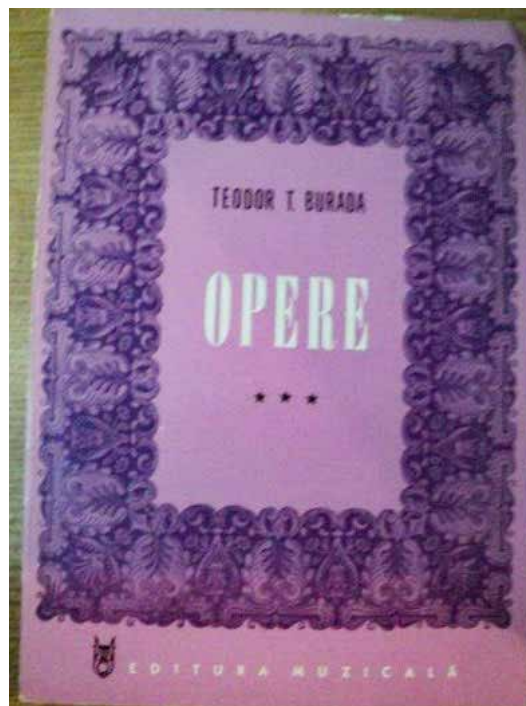
Teodor T. Burada este apreciat și ca „descoperitorul bocetului popular”. A cules bocete și le-a studiat în

cadrul ceremonialului de înmormântare, pe zone geografice – fiind printre primii care le-a subliniat valoarea ca specie, cercetările sale concretizându-se în volumul „Datinile poporului român la înmormântări”(Iași, 1882).

Specialiștii domeniului au sesizat în pasionatul etnograf și folclorist „certe propensiuni spre organologie, coregrafie și literatură populară prin studierea cărora urmărește să demonstreze originea latină a datinilor, instrumentelor muzicale, dansurilor și în genere, a

Călătorul Teodor Burada

UNCTE EXTREME LE SPATIULUI ETNIC ROMÂNESC

Teodor T. Burada

Coperă de carte

folclorului românesc (Iordan Datcu, Dicționarul etnologilor români, București, Saeculum I.O, 2006, p. 170 -172.) Interesante și substanțiale sunt preocupările sale pentru obiceiuri la naștere, la nuntă și la moarte, de dincolo de hotarele românești.

Preocupat de românii din afara hotarelor, investigațiile cercetătorului devin adevărate ritualuri de călătorie. Pelerinul truditor n-a lăsat nici una din cele 17 călătorii ale sale, în total, fără o minuțioasă relatare scrisă. Aceste descrieri nu erau simple reportaje, ci studii cuprinzătoare, alcătuind toate, laolaltă, o inventariere a românismului de pretutindeni, la data respectivă. Acestea, în număr de 20, sunt publicate între 1880-1915, în revistele: Archiva, Convorbiri Literare, Macedonia, (ziarul) Românul, Buletinul Societății de Geografie, Analele Academiei Române, Buletinul de Arheologie, Istorie și Folclor. Recent, au fost restituite cu titlul Theodor T. Burada. Puncte extreme ale spațiului etnic românesc, ediție critică și prefată de I. Opreșan (București, Vestala, 2003). În acest context putem include și studiile sale despre macedo-vlahi, fapt care ne conduce la concluzia că Teodor T. Burada, la a patra generație în Moldova, își asuma această origine, în acest spirit, al românismului de pretutindeni.

Pe macedo-români i-a cunoscut la ei acasă cu prilejul primei sale călătorii întreprinse în anul 1882, în Turcia, Macedonia și Muntele Athos, de unde se întoarce cu un valoros bagaj informațional (colinde, bocete, dansuri populare, melodii populare, poezii populare, satire, texte

dialectale etc). Din rândul comunităților de aromâni a recoltat 16 bocete funebre, câteva cântece de leagăn și 22 cântece lirice, studiind totodată obiceiurile locale la naștere, la nuntă, despre care va publica două studii etnografice însoțite de texte în graiul matern al aromânilor și în transpunere în limba română. Materialele culese au fost tratate în 8 studii, a căror descriere bibliografică am plasat-o în finalul acestui material, pentru potențiali studioși, interesați de acest subiect. Ulterior, acestea au fost adunate în ediția de Opere, Vol. III (București, Editura Muzicală, 1978).

O privire de ansamblu asupra acestor studii reflectă faptul că îi datorăm multe amănunte autorului, restituite în premieră, despre obiceiurile aromânilor, acestea fiind completate și cu alte aspecte interesante de ordin etnografic, geografic și istoric.

Trebuie să legăm, însă, aceste noutăți și de prioritatea călătoriei sale în Macedonia, în anul 1882. Sub aspect cronologic, până la apariția monumentalelor „Materialuri folcloristice”, culese de Pericle Papahagi și publicate în anii 1900, Teodor T. Burada a fost printre primii oameni de cultură români pasionați de domeniul etnofolcloric, care a călătorit în locurile de baștină ale aromânilor. Imediat după Unirea Principatelor Române, aromânii intraseră deja sistematic în atenția oamenilor de cultură români și aromâni, dintre cei stabiliți de mai multe generații în Principate. Erau demarate anchete istorice, lingvistice, statistice sau evaluări ale patrimoniului lor tradițional, toate având menirea redeşptării conștiinței naționale, în spiritul românismului.

Cel dintâi, care a întreprins o astfel de călătorie a fost Dimitrie Bolintineanu. Impresiile poetului s-au concretizat în lucrarea „Călătorii la românii din Macedonia și la Muntele Athos sau Santa Agora” (București, 1963) cu importante date despre numărul și localitățile aromânilor.

Astfel, Teodor T. Burada rămâne primul folclorist care a introdus mirolouiile (bocetele) aromânilor în cultura folclorică românească. De asemenea, a restituit culturii folclorice, pentru prima oară, unul din cele mai jăluitoare cântece, intonate la tradiționala sărbătoare Ta Yani (Sânzienele):

*Ta Iani, Ta Iani, Ianismata
Cocâza ș-ma n'î"căza,
Umple soră, vearsă frate,
Ca să-l'i dăm apă ali crăpati.
Ta Iani, Ta Iani, Ianismata
lu-nchisiși di-n'î ti-adrași.*

*N'i- nchisii la noauli frață,
Frațl'i a mei multu dipărtaț.
Noauli fraț, tuț ninsuraț,
Ninsurați, ni iisusiț.
Pisti Marea Laie, pisti Poli,
Tu noauli hori fără hăire,
Fără nveasti, fără fumeal'i.*

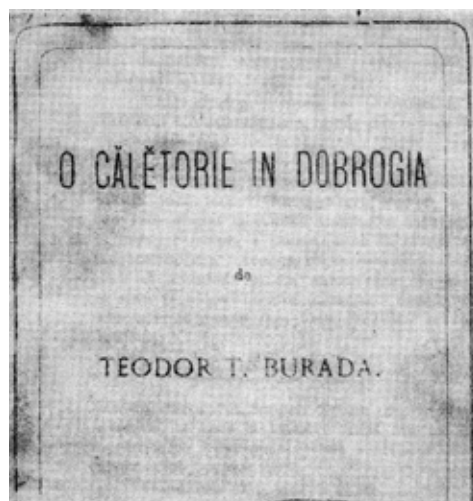
Cântecul, mai puțin cunoscut, prin abandonarea obiceiului, povestește soarta a 9 frați vlahi, duși peste Marea Neagră și așezați în 9 sate urgisite de Dumnezeu, și care – așa cum menționează Theodor Burada – „pot fi cele 9 sate din Bithinia, în care locuiesc și astăzi pesticoșii, care nu sunt decât vlalii strămutați pe coasta Asiei, pe la anul 1292, de Împăratul Andronic Paleologul”. Printre urmașii acestor vlahi din Bitinia (Asia Mică) Teodor T. Burada a poposit în anul 1892, lăsându-ne un interesant studiu.

Trebuie să menționăm că, în perioada în care Teodor Burada călătorea în Imperiul Otoman, mișcarea de redeșteptare națională în Macedonia, subvenționată din bugetul de stat, căpătase deja dimensiunile unui act național și politic, materializându-se pe multiple planuri: crearea unui sistem școlar în localitățile populate de aromâni, instruirea tinerilor aromâni în România, editarea manualelor școlare, înființarea de reviste culturale.

Teodor T. Burada a acordat o atenție specială și acestei mișcări, constatările sale concretizându-se în studiul *Cercetări despre școalele românești din Turcia* (București, 1989). Ar fi și primul studiu editat în volum, relativ la școlile din Macedonia, până atunci problema fiind abordată numai în reviste și ziare. Studiul, pe lângă informațiile importante privind derularea acestui act educațional, se dovedește important și prin constatările realiste ale autorului, amplasate într-un cadru mai larg, socio – politic și istoric, care justifică acest act național.

Iată, câteva rânduri introductive din lucrare, care confirmă chiar și impulsul cercetărilor sale:

„Înainte de Unirea Principatelor Române (1859) și până mai încoace, noi, românii de dincoace de Dunăre, aveam în genere niște cunoștințe slabe și cu totul neînsemnate despre un mare număr de români ce locuiau de secole în Balcani, popor de aceeași origine cu noi, având aceeași limbă, moravuri, fiind și dâșii colonii romane aduse și stabilite în diferite epoci în Epir, Tesalia, Macedonia, Albania, care se află și astăzi acolo cu caracterele de mai sus. (...) Pe când noi, românii din România, aveam cunoștințe așa de slabe de niște frați de sânge, ca românii din Turcia, tot așa și ei aveau puține cunoștințe,

Coperta monografiei "O călătorie în Dobrogea"

dar puține de tot, și cu totul eronate, despre existența noastră ca popor din aceeași tulpină și mai înaintat ca dâșii. Streinii reușiră a-i face să considere pe românii de-a stânga Dunării ca un popor cu totul de altă origină, cari purtau numele de cuțovlahi, iar, nici de cum români - armâni în dialectul lor, precum se considerau dâșii."

Considerăm că abordarea, din acest unghi, a studiilor realizate de Teodor T. Burada vine să întregască personalitatea sa atât de complexă și chiar să incite la noi idei de cercetare și interpretare, mai consistente.

Bibliografia studiilor despre aromâni:

- BURADA, Theodor T. „Cântece mirologhii – bocete-adunate în Macedonia”, în, *Convorbiri literare*, an. XVI, nr. 12 (1883), pp. 487- 492; an. XVII, nr. 1 (1883), pp. 37 -40; nr.3, pp. 117 – 119;
BURADA, Theodor T. „Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia”, în, *Revista pentru istorie, Arheologie și Filologie* (Iași), an. I, vol. 2 (1883), pp. 96-97; 110-114; nr. 2 (1889), p.128-131.
BURADA, Theodor. „Obiceiurile la nașterea copiilor poporului român din Macedonia”, în , *Convorbiri literare*, an. XXVI, nr. 1(1892), pp. 39 -50;
BURADA, Theodor T. „Cânticlu care s' cântă di Taiani Ianismata”, în, *Arhiva*, XV, nr. 10 – 11, oct.- nov. 1904, p. 466;
BURADA, Theodor T. „Mirologhii (Bocete) adunate în Macedonia”, în, *Arhiva*, XXIV, nr. 5 -6, (mai -iun1913), pp. 177-179;
BURADA, Theodor T. „Cântecul lui Mihai Viteazul la Românii din Macedonia”, în, *Convorbiri literare*, an. XXV, nr. 11-12 (1891), p. 1127;
BURADA, Theodor T. „Poesii populare adunate în Macedonia”, în, *Revista pentru istorie, Arheologie și Filologie*, an. V (1885), pp. 175-182;
BURADA, Theodor T. „O călătorie la românii din Bitinia”, în, *Arhiva*, nr. 4 (1893), p. 53 - 54.
BURADA, Theodor T. „Românii din Asia Mică”, în, *Analele Academiei Române*, part. Adm., S 2, tom. 15 (1892-1893), p. 392- 397;
BURADA, Theodor T. O colonie de Vlahi în Arabia. În *Bulet. Soc.Regale Române de geografie*, 36, nr. 1(1915), p. 100.

Grecia este vizitată îndeosebi pentru plajele sale extraordinare, marea scăldată de soare și infrastructuri destinate vacanțelor de vară, care aici pot fi organizate din luna mai până târziu în octombrie. Atât soarele, cât și temperatura apei de mare permit odihna pe cîste într-o ambianță de sfârșit de vacanță.

Mai puțin frecventată or, dacă am fi onești, am spune puțin de tot frecventată de turiștii străini, este partea de nord a țării. Adevărul este că străinii, în drum spre mare mai fac câte un popas pentru a vizita o mănăstire-două ori un site arheologic, dar valurile mării îi ademenesc irezistibil și mereu câștigă în confruntarea nord-sud.

Partea de Nord, geografic mai aproape de noi, merită și trebuie vizitată. În orice localitate istoria a lăsat amprente – de la poduri vechi-străvechi, construcția cărora este operă de inventivitate umană! -, la mănăstirile de pe crestele cele mai inaccesibile ori chiar cioplite în stîncă. Nici chiar muntele Olimp (Όlympos), – cunoscut în Grecia antică drept lăcașul Zeilor, despre care Homer în „Iliada” afirma că se află mult deasupra tuturor munților și este locul unde nu plouă niciodată, primăvara și soarele fiind eterne – nu se bucură de succesul meritat. Or, tocmai în această regiune de o frumusețe deosebită, de-a lungul lanțului de munți, care leagă Marea Egee de golful Salonic, acu un mileniu, au ajuns să se stabilească aromânii, cărora grecii le spun în

continuare Βλάχοι – vlahi-valahi. Primele texte cunoscute care menționează existența acestor românofoni în regiunea cuprinsă între Tricala și Ioanina datează încă din secolul X. Textele se referă la experiența și cunoștințele lor de munteni și capacitatea de adaptare la condiții dificile în zonele puțin accesibile. În secolul al XII-lea Tesalia, regiunea de Nord a Greciei, devine centrul regatului, cunoscut cu numele Marea Valahie, unde se instalează aromânii.

Pandemia actuală, cu sentimentul de insecuritate și frică, instalate pe bune, ne împing să alegem destinații mai puțin frecventate decât litoralul și cu mult mai interesante și chiar pline de surprize. Când ajungi în localitatea Livadi din Nordul Greciei, mergi la singurul hotel de aici cu numele „Lanari”. Până a ajunge la camera de la ultimul din cele trei niveluri, folosești scara îmbrăcată cu covorașe mici, mari, înguste – toate țesute din lână de oi. Perdeluțele la geamuri parcă sunt luate din casa bunicii. Tot hotelul cu cele 9 camere pare a fi o casă părintească transportată aici din satele vechi ale Moldovei.

Prea marea curiozitate te împinge afară, adică în târg. Situat pe creasta unei coline înalte, care se vrea munte, sătucul tapetează armonios întreaga-i parte estică. Realizăm că Livadia – unde casele și acoperișurile lor, drumurile, cărările, băncile în parcuri sunt din piatră – privește spre muntele Olimp. Sub platanul din centrul localității – martorul evenimentelor din

ultimele două secole – sunt instalate mese și la mese stau așezați bătrânii satului. Pe alocuri șed câte doi-trei la masă, pe alocuri – unul singur, dar toți discută în toi și cu voce tare despre ale vieții. Vârsta lor e și ea de piatră. Este vârsta când nimeni nu mai îndrăznește să întrebe de ea. La prima vedere și fără a medita mult ești sigur că majoritatea celor așezați aici ori se apropie de

suta de ani, ori sunt pe cale să o depășească. Îmbrăcați practic după același stil, al muntenilor și, obligatoriu, înarmați cu bastonul de cioban, din lemn de brad, care depășește puțin înălțimea omului. Pe masă se servește cafea ori un ouzo – băutură tipică grecească. Nicio femeie nu se vede în raza de câteva zeci de metri.

Vizităm satul și ne uimim de construcțiile ingenioase din piatră, de înclinarea vertiginoasă a drumurilor înguste, admirăm fumul care se leagănă deasupra unor case. La acest început de toamnă, jos la mare se merge încă la plajă – sus la munte deja se face focul în sobă.

Ne pomenim în față cu doi bătrâni, care au abandonat platanul și urcă dealul, sprijinindu-se pe acel baston. Chiar e curios să urmărești acest tablou, căci dealul e înalt și vârsta lor la fel. Merg cu pas destul de sigur și discută într-o limbă care ne intrigă. Dacă ciulești urechea, auzi frânturi din graiul românesc. Privirea lor înțeleaptă detectează imediat curiozitatea noastră. Discuția se leagă de la prima întrebare, invitația la o cafea pe terasa casei se face spontan și ajungem repede la limba română. Discutând cu ei, înțelegem mai bine și unde ne-am oprit pe noapte: Lanari înseamnă de fapt Lânari. În curtea interioară a hotelului Lanari, se găsesc utilajele de odinioară, folosite la prelucrarea lânii de oi, dar și războiele pentru țesutul covoarelor – da, ale celor care, de altfel, încălzesc întreg hotelul „nostru”.

Pe timpuri, gazda noastră, ca și majoritatea oamenilor din sat, era dintr-o familie de lânari, care trăiau din comerțul prosper cu lână de oi și cu binecunoscuta telemea „Feta”. Lâna nu mai este prelucrată în regiune, astfel că aceste sate de munte au rămas doar cu produsele lactate și carnea de oi, care le aduc venituri confortabile.

Bătrânii regiunii mai vorbesc româna veche, însă pronunțarea se face cu accent grecesc, iar frazele sunt construite din amestecătura greacă și română. Fără greacă nu-i înțelegi, fără română așijderi. Tinerii înțeleg vorba bătrânilor, dar folosesc tot mai puțin acest amestec prea sofisticat pentru ei. Aflăm că România socialistă oferea burse de studii tinerilor din minoritatea românofonă din nordul Greciei. Unii din acești studenți au ajuns departe în structurile și administrația grecească de stat actuală, însă demult nu mai pleacă nimeni în România la studii. „Vin ei la noi”, ne spune gazda care zice că la stânilor de la poalele colinei muncesc români, pe care-i putem găsi muncind și în podgoriile din Metsovo.

După un mic dejun dintre cele mai gustoase din lume: pâine caldă și mirositoare abia scoasă din cuptor, unt și miere de albine, însoțite de cafeaua greacă, mergem spre podgorii la cel mai cunoscut producător de vin din regiune – domeniul Katogi Averoff. Domeniul este unul de gospodari: vii, beciuri, sală de degustare, obiecte din lemn tare de munte, sticle și etichete... și cel mai important – limba română. Aici avem ocazia să admirăm transmiterea tradiției viticole și a culturii neamului: mai multe vinuri din vița de vie locală greacă poartă nume românești, precum „Alba de munte”, „Roșiu de munte” ori „Inima”. „Inima”, fie că e produs ca vin roșu sau vin alb, e aromat, plăcut, cu un excelent gust de acasă.

Generația tânără, chiar dacă nu se prea exprimă în graiul românesc de aici, este extrem de atașată tradiției și culturii, care se hrănește din ambele limbi și continuă să fie transmisă cu sfințenie. Sunt uimiți sincer de curiozitatea noastră pentru viața lor de locuitori din Nordul Greciei. Noi suntem uimiți sincer de frumoasa și bogata lor viață de tineri valahi, atașați unei regiuni de munte, în care orice succes se obține prin efort deosebit. Le împărtășim admirația pentru munca grea, pentru calitatea vinului și pentru limba română. Ei, parcă nu înțeleg până la capăt, mai deschid o sticlă de vin și ne spun „din inimă!”, noi le mulțumim „din toată inima” !

Grecia de Nord, toamna 2020.

Luna cu nume de alint, Brumărel

Adrian NICOLA

Bun găsit la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Pășind peste ulițele satului, întovărășit de glasul jelit al păsărilor călătoare nevoite a-și lăsa cuibul, târând-și tălpile prin țărâna caldă încă, precum apa de plămădit pâinea din vara ce s-a scurs, luna dintre Răpciune și Brumar, zisă pe acolo, prin sat, Brumărel, știe că nu are a învăța nimic nou pe omul trăitor de când lumea între acele ulițe. Omul dintre hotarele satului s-a îngrijit mereu ca tot din ceea ce trebuie să știe să fie aflat din gură în gură, din leat în leat, ca să-i fie bine. Și așa s-au moștenit multe vorbe, care de care mai înțelepte în alte vremuri, dar care în ziua de azi pun zâmbete pe obrazul celor mai tineri. Bunăoară, se zice că într-o anume zi a lui Brumărel nu se mănâncă nuci sau alte poame însemnate cu semnul crucii, altfel îți va bate grindina grâul vara ce va veni. Că, în altă zi, chiar dacă ai ceva de cusut, trebuie să lași cusătura aceea să adaste câțva timp, altfel e rău de trăsnet, dar mai cu seamă pentru bolile de cap și de ochi. Iar în altă zi, anume sorocită, de vei toarce, ai să faci negi pe mâini. Știe tot țăranul, de la mic la mare, care este ziua în care se tund coamele cailor și în care oamenii nu au voie nici să se pieptene, de teamă

să nu stârnească cine știe ce rele ori părul să nu le mai apară pe creștetul capului.

Este știut sigur și în ce zi a lui Brumărel pielarii, tăbăcarii, cojocarii, trebuie să-și facă zi liberă de lucru, pentru că nu se cade a lucra la tăbăcirea, vopsirea, croiul ori cusutul pieilor, dar și la scărmanatul și torsul lânii ori împletirea părului de animal, pentru că acela ce va călca porunca poate fi atacat de lupi. Ba chiar se știe precis că de ziua lui Lucin, de ziua lupului, se încleștează dinții daracului, adică însăși natura te oprește de la a face lucruri ce nu trebuie făcute pentru a nu te pune rău cu animalul ce îi ocrotea pe Daci.

În luna aceasta, ce începe cu pălărie și termină cu căciulă, este vremea de citit semnele, iar oierii știu bine că, într-o anume zi, se azvârle dulama în mijlocul oilor, iar ei își iau răbdarea la subțioară și așteaptă să vadă ce fac oile cu dulama lor. Dacă o oaie neagră se așeză prima pe dulamă, iarna-i blândă, iar pământul cel negru va rămâne mai mult timp așa, negru. Dacă însă vreuna din oile albe se învrednicește a se tolăni pe dulamă sau cojoc, iarna va fi grea, bogată în omăt. Tot la fel, dacă într-o anume dimineață oile se bulucesc, dau semne de ger mare și de iarnă grea, dar

dacă stau mai răzlețe, mai nepăsătoare, fără a-și lua măcar în seamă unele altora, se spune că asta-i numai a le arăta acelor ce le privesc cât de bine va fi în iarna ce prinde a bate la ușă, căci nu va fi de stat doi sub un cojoc, cum se spune. Nici astrul nopții nu are astâmpăr și dă și el semne dacă iarna îi grea sau mai domoală, după cum iese din nori, iar bruma căzută de Brumărel, bine cercetată, îți spune precis cum va fi vremea taman dincolo de acest an, în luna lui Gerar din anul care se va

învrednici a sosi. Dacă iarna va fi una ușoară, poți afla și dacă pe cer tună în luna lui Brumărel, iar felul în care se desfrunzește pomul în acest mijloc de toamnă îți destăinuie ce rod, câtă poamă, legume și mălai va fi anul ce va veni.

Câți negi s-au pus pe mâinile acelor femei care și-au găsit a toarce lână în furcă, din greșeală sau nesocotită, taman atunci când nu trebuie, nu a stat nimeni să-i numere, nici la coamele cailor retezate numai decât în ziua sorocită nu cred să fi luat cineva seama, iar de morții preschimbați în moroi, strigoi și vârcolaci s-a vorbit și pe la alții, despre care se spune că îs mai vrednici la minte decât noi. Brumărel însă, cu numele său ca un alint, înseamnă, pe lângă toate astea, luna încă blândă, în care tot omul trebuie să-și facă rostul chibzuit, cu băgare de seamă, căci uneori vremea rea nu-ți mai lasă răgaz să faci mâine ce puteai face azi. Se spune, și nu fără temei, că la mijlocul lunii, în ziua când se sărbătorește ziua Cuvioasei, are loc și îngroparea verii. Asta înseamnă că este ziua în care trebuie să ne luăm rămas bun de la soare și căldură, să ne mutăm gândul de la frunze și florile câmpului și grădinii și să dăm hainele de vară pe cele de iarnă. Și câte nu înseamnă asta! E vremea când acela ce are oi și vaci trebuie să se îngrijească singur de ele, căci toate învoielile cu bacii și ciurdarii se desfac, iar animalele îți vin în ogradă și îți cer de mâncare, fără a gândi că tu nu le poți pune în față măcar câțiva bulgări de sare sau un braț de fân, iar ele ar trebui să aștepte, răbdătoare și cuminți, până ce primești împrumut de la megieși.

Dar și cu tine, omul, îi la fel. Îți spune ea culoarea lânii de pe oaia așezată pe dulamă cam când sosește „bălana”, dar oile acestea nu sunt atât de înțelepte încât să ți le spună pe toate ca după carte și dacă nu ești cu grijă și băgare de seamă, oaia, nici măcar cea bârsană, de e năzdrăvană, nu prea mai poate aduce în bățatură ceea ce îți trebuie ție.

Acolo de unde vin eu, la capătul dinspre vară al lui Brumărel femeile aduceau din coasta dealului pământ galben, să-l amestece cu pleavă și balegă de vită și să mai astupe găurile din pardoseli și pereți spoindu-le cu acel lut și văruindu-le apoi cu var

amestecat cu sineală, ca acestea să apuce a se usca până ce nu se strică vremea, pentru ca pereții odăii să nu-și țină umezeala peste iarnă.

Maica, bunica mea dinspre mamă, la început de Brumărel primenea paiele din saltele cu paie noi de grâu, galbene, lungi, neatinse de negreala umezelii, scoase cu cârligul din mijlocul șirei, iar între aceste paie mai vâra o chită-două de flori de câmp alese din fânul vitelor, să ne fie odihna bună peste iarnă. Mai puneă câte ceva la puful din perne, căci rațelor și găinilor din bățatură nu le căzuseră penele doar pe acolo unde le poate stârni vântul, iar ea le strânsese cu grijă toată vara. Răsturna țoalele de pe lada sa de zestre din odaia de la drum și, fie că erau cojoace, broboade sau dulame, fie că erau covoare sau așternuturi, dacă nu ajungeau la spălat, la cișmea, măcar la aer tot apucau să stea, spre a fi atinse barem câteva ceasuri de razele binefăcătoare ale soarelui.

Căuta loc leandrilor și mușcatelor în beci sau într-o odaie mai puțin ticsită de câte strânge omul pentru o întreagă iarnă și se îngrijea ca de sfintele sărbători să aibă varză galbenă, de care să-ți lase gura apă, cu miros de gutuie, culoare de boabe de porumb și zeamă care să te trezească de pe boală, cu frunze numai bune de sucit în ea sarmalele înaintea sărbătorii Crăciunului.

Tata mare avea și el destul de trudit, căci mereu trebuia acoperișul dres și coșul de fum scuturat. Era vremea de mers la moară taman acolo unde se spunea că mălaiul și făina se macină cel mai bine, iar prin pivniță era mereu câte ceva de dus la cazan, unde pierdea uneori zile și nopți. Dar tot de acolo, din beci, unde mai repara un raft, mai muta un putinei sau mai aranja vreun clondir, mai ieșea uneori și cu

ale Paștelui este cel plămădit de Brumărel.

Pescarii alegeau peștele de afumat, de sărat, de uscat, întorceau bărcile cu fundul în sus și puneau năvoadele, avele și prostovoalele la păstrare, iar vânătorii, ajutați și de oamenii satului, știau că cerbii și căprioarele, amețiți, sfâșiati de iubire și alean, acum, la sfârșit de boncănit, pot cădea ușor în capcane de fiară și om la fel ca fiara, care puteau ucide, atunci, ca și acum, animalul, fără socoteală. De-aia la vremea aceasta le puneau fân și porumb la hrănitori, le desfundau adăpătorile, curățind frunzele și ierburile din preajma izvoarelor și a ochiurilor de apă, fiindcă nici ele, sărmanele, nu trebuia să aibă de suferit cât îi iarna de lungă și cât va fi nevoia de mare.

Așa cum s-a pomenit, satul nu doar muncește toată această lună a lui Brumărel, satul se odihnește și se veselește, căci a primit prin datină, din moși-strămoși, destule sărbători. În afara acestora, a știut să-și facă și sărbători care să fie doar ale sale, pentru ca să le fie dat a se întâlni, a vorbi și a se cinsti. Luna aceasta din

„mustăți de vin”, fiindcă cea zeamă de struguri se cădea a fi cercetată, să nu se acrească negustată. Avea el o vorbă a lui, „Sfântul Dumitru nu e doar Izvorător de mir, e și limpezitor de vin”.

Aveau de lucru stăpânii de oi, chiar dacă nu erau oieri, și nu doar pentru a le hrăni sau pentru a pune la macerat, la zvântat, la uscat, vreo oaie stearpă bună de pastramă. În luna lui Brumărel, mai către capătul dinspre iarnă, oile trebuiau separate și împerecheate, fiindcă se spune că cel mai bun miel de sfintele sărbători

mijloc de toamnă este numai bună ca bărbatul și femeia, ca cerbul cu ciuta lui, să se unească prin dragoste pentru vecie, cu fală și bucurie. Ulițele satelor răsună de chiote și încep să se audă pe la porți vorniceii, trimișii mirelui și ai miresei care să cheme oamenii la nuntă, iar sfârșitul fiecărei săptămâni îi prilej numai bun ca satul să se înveselească și să cinstească unirea celor care vor purta mai departe, cât de mult se va mai putea, straiul de veșnicie cu care Dumnezeu a binecuvântat satul românesc.

*Cu smerenie, al dumneavoastră
Adrian.*

Pe la spatele lui Vasile Mutăcasă aerul se învâlvoră încins. Nici nu apucă bine să se dumirească de ceea ce se petrece, că în clipa cealaltă pulpele negre a doi cai abureau țepene lângă el.

„Haide, încalecă!” îl îndemnă glasul celui care călărea pe unul dintre ei.

Îndată ce prăfăria se astâmpără, în față îi răsări ca din pământ și făptura călărețului: un bărbat mărunț, uscățiv și osos, nici tânăr, nici bătrân; paloarea chipului său supt îl trăda că venea de departe; numai flăcările ochilor îi roiau cu o înverșunare cum nu-i mai fusese dat să vadă; omulețul purta pe cap pălărie fără panglică, pe trup cămașă cărămizie, din atică și pantaloni largi din pânză, în picioare încălțări cu talpa groasă, fără șireturi, iar într-o mână ținea o secure cu coada lungă, dintr-alea care sunt folosite de tăietorii de lemne din bălți. Talanii erau tot o apă și-o spumă, să le-o răzui cu cuțitul, semn că umblaseră mult, n-aveau șei, ci numai petrecut pe după greabăn câte un capăt de ham.

Mistuite de vipia nerăbdării, privirile li se întâlniră o clipă, atât cât îi fu de ajuns lui Vasile Mutăcasă să înțeleagă ce avea de făcut; se repezi și înhamă calul liber al mărunțelului la sacaua hodorogită și goală pe care o căra după el; cum isprăvi de strâns funiile pe hulubele sacalei și se convinse că legăturile nu se desfac în nici un chip, se aruncă fără zăbavă în spinarea animalului și o întinse la trap, omulețul înaintea, el ținându-i îndeaproape urma. Tăcerea, asemenea unei vulpi uriașe, care până atunci măturase cu coada câmpul de la un capăt la altul, veni și se cuibări moale între ei.

După o bucată bună de mers, Vasile Mutăcasă băgă de seamă că necunoscutul urmărea șuvița de fum a zării cu ochii subțiați de înfrigurare, chinându-se să deslușească ceea ce năzărea dincolo de păcla ei, în burta căldurii. Din când în

când zvârlea bănuitor câte o căutătură și cerului gălbui și nesigur de deasupra; asculta atent și la sunetul ca al unei ape tulburi în rostogolire peste pietre grele, al drumului, sub copitele cailor.

Pe de lături, hăcuite de pipăreala luminii, miriștile se-aprinseseră. Deasupra lor dogoarea tremura ca o perdea străvezie. Prin țărâna drumului nu se vedea adâncindu-se nici o urmă de pași, de cămașă de șarpe sau roată, nu capătă

contur nici un semn care să le arate că prin ea trecuse în ultimul timp cineva.

Spre stânga, înspre răriturile de salcâm, câmpul părea să nu-și fi schimbat cu nimic rotunjimea firească, spoită de leșia soarelui. Și de acolo se ivi o ceată de femei, întâi ca o pulbere cafenie, apoi prinse a se lăți cât un nor; nu dură mult și pâcul lor începu să se lămurească, până se limpezi pe deplin; femei cam cât ale unui sat întreg, unele bătrâne și cocârjate de ani, altele tinere, subțiri și galeșe, cele bătrâne înfășurate la cap cu basmale albe, aduse mult peste frunți și bărbii, în rochii largi de culoarea untdelemnului, cele tinere cu părul despletit, desculțe, în rochii înflorate de stambă. Umblau înghesuindu-se prin fierbințeala amiezii cu mișcări scăzute, neurmăte de nici un copil, de nici un bărbat. Un amestec de

istovire și toropeală le răzbea chipurile. În ochii lor însă își jucau fosforul luciri scormonitoare.

Cărau cu toate pe umăr cobilițe din lemn cu căldări pântecoase de aramă agățate la capete. Femeile tăiară drumul și o apucară peste miriște, se opriră în spatele unei movile, își cumpăniră cobilițele pe șolduri, ascultară în aer cu privirile agitate pe sus, ca să piară în cele din urmă, înghițite de păcura zării, așijderea unor umbre însuflețite, lăsând în urmă doar vaietul tăgănat și subțire al toartelor în legănare pe cobilițe și pe

buzele căldărilor goale...

Deodată, sus, în răspântia cerului, fulgeră, apărută de aiurea, o prigorie; după cum urca părea să se fi desprins din unduirea dogorii. Se roti asemenea unei îngânări de pete roșii, verzi, negre și galbene, de două-trei ori și, pe nesimțite, se prăvăli cu aripile tot o urzeală de scânteii, scoțând întâi niște pripriuri scurte și ascuțite ca o pedepsire, apoi ca o rugă sau un susur neprihănit de ape, iar zboru-i tremurat, gata-gata să se sfarme, frânse dintr-un semn întreaga osteneală care atârna peste sufletul stătut al lumii.

O boare înmiresmată clinti aerul a prevestire dinspre porumburi. Caii ciuliră urechile, își încordară gâturile, deveniră mai iuți.

Mărunțelul strânse între pulpe spinarea noduroasă a mânzacului și se înălță neclintit. Chibzui în cumpănire. Se suci ba într-o parte, ba într-alta, căută ba în sus. Ochii săi ageri descoperiră pasărea ploii. Năluca săgeta nesupusă văzduhul precum suveica unei flăcări ațâțate,

închipuind, în muțenia lui, cu jocu-i nelămurit, vâlvori ademenitoare.

Și ochii și gândurile sale, robite de-acum de văpaia aripilor ei, nu-i mai slăbiră păsării o clipă zborul; urechile i se umplură de cântecu-i nefiresc; lăsa cumpănirea să se prelungească; întetea adierea amețitoare, care sufla tot mai puternic din față, întetea în el fiorii unei bucurii neînțelese.

Simți cum arșița i se strecoară afară din trup

și se împrăștie peste câmpuri și văzu câmpurile cum încep să se clatine pe zare și să se adune în valuri de lumină, necuprinse; se învolburau și destrămau, se înfiripau iarăși și iarăși, ca să se risipească apoi, când aurii și întunecate, când albastre, țesând din spuma lor vedenii în nemărginire.

„Haidaaa, măăă! Ce te holbezi așa la mine! Mână să slobozim nițel baierile ploii! Uite-le, s-au împotmolit colo, la margine, în porumbiștile alea!” - îl îndemnă cu un glas neobișnuit omulețul și, ca și când l-ar fi ars careva cu un fier înroșit, acesta își îmboldi calul cu coada noduroasă a toporiștii în burtă și-l împinse într-o goană necruțătoare înspre partea în care dispăruseră femeile...

Vasile Mutăcasă îl ajunse din urmă cu sacaua, după ce trecu prin porumburi și coborî o râpă îngustă și adâncă, acoperită de o iarbă castanie, pitică și aspră. Cât durase apropierea sa, mărunțelul descălecuse, dăduse drumul securii din mână și cu tâmpla ticăind, nedeslipită de cea a calului, înaintase pe jos șovăielnic, își descoperise capul și, sfârșit, se lăsase să cadă în genunchi; fața i se pierduse mai înălbită decât aripile unei egrete de atâta stupoare.

Descălecând dinapoia lui, Vasile Mutăcasă simți că începe să se împleticească și cum ceva asemănător miresmei unei ierbi necunoscute îi sfredelește dulceag, apoi din ce în ce mai sărat și mai iute, capul pieptului. Osia cerului parc-ar fi vrut să-i lunece neîntreruptă, în trup, prin locul acela...

La numai câțiva pași înaintea lor, sub vârtejurile de lumină, care răbufneau din buza de cretă a malului, respira neliniștită, verde, peste plaja pustie, marea...

Bazarul turcesc din Tulcea în arhiva Dobrogei

Raluca PETRE

Sunt tulceancă și crescând aici întotdeauna am crezut că orașul a început cu blocuri, că așa a fost de la început, o arhitectură cubistă, brutalistă chiar, unde copiii opzeciști se jucau în fața sau în spatele blocului. Rădăcinile părinților mei sunt în Constanța, de aceea nu avem în repertoriul de familie povești despre Tulcea altor timpuri, nu am avut nostalgii sau supărări legate de timpurile trecute. Ca orice copil, am considerat normal și natural ceea ce era în jurul meu.

Nu mică mi-a fost mirarea să aflu, într-o acțiune școlastică de documentare, că Tulcea este port încă din perioada medievală și că tot ceea ce știam eu era modernitatea cu întreruperi de curent a anilor optzeci, iar istoria orașului meu era cu mult mai bogată decât mi-aș fi închipuit.

O fascinantă frescă a timpurilor tulcene de odinioară este Bazarul turcesc, spațiul comercial de urbanitate tulceană care a dominat orașul timp de aproape o sută de ani, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, până în cel de al șaselea deceniu al secolului XX. „A fost cândva emblema orașului. Un fel de Turnul Eiffel pentru Paris. Construit pe la 1861 – 1866 după modelul bazarurilor orientale, cel din Tulcea, numit și

„Coloanele Turcești” era cel mai mare de acest gen din Sud-Estul Europei”.¹

Nicolae Ariton (2012) ne explică specificul arhitectonic al bazarului în economia orientală. „Bazarul este o construcție orientală a cărei arhitectură este adaptată cerințelor climatice tipice țărilor orientale, precum și standardelor de estetică ale acestei părți ale lumii. Astfel, caracteristica de bază este existența unui culoar lung, străjuit pe de o parte de coloane masive, cu secțiune circulară, iar pe cealaltă parte spațiile comerciale. Culoarul, cu o lățime de 2-4 metri, pavat cu dale din piatră naturală, este astfel un spațiu protejat de soarele nimitor al verilor și timpul nefavorabil al iernii. Negustorii profită de generozitatea culoarului și își scot marfa, pe tarabe, în fața prăvăliilor, iar vânzătorii ambulanți își plimbă produsele printre clienți”.²

În privința bazarelor de pe teritoriul românesc, sunt consemnate două, unul la Tulcea, care a fost demolat în anii șaizeci, și unul în Județul Arad, la Lipova, care este încă în picioare. Explicația, pe lângă cea legată de climă

1. old.primariatulcea.ro accesat în 28.09.2020

2. mistereledunarii.wordpress.com accesat în 04.10.2020

și utilitate este dată de administrarea otomană directă, regiunea Dobrogea și Banatul având statut de pașalâc turcesc în anumite perioade din cursul istoriei lor.

Bazarul turcesc din Tulcea a fost construit în contextul inițiativelor Comisiei Dunării, în anii '60 ai secolului al XIX-lea, în timpul guvernării lui Rezim Pașa. Inginerii britanici au lucrat la Canalul Sulina, pentru a-l face navigabil. În același

viitoare străzi cu deschidere spre Dunăre, care vor forma ulterior centrul orașului. Dacă ar fi să ne întoarcem cu o sută cincizeci de ani în urmă, ceea ce acum este centrul orașului, era o zonă de cele mai multe ori inundată și măloasă. Orașul Tulcea, încă din perioada medievală, se dezvoltase pe dealurile dimprejur, presărate și cu nenumărate mori de vânt. Zona joasă, de port, nu făcea parte din peisajul urban.

Această situație avea să se schimbe odată asanată zona joasă, Ceairul. Noul teritoriu, plat și întins, a devenit un spațiu ideal pentru dezvoltarea zonei comerciale a orașului. Noua zonă era plată, avea vad comercial bun, fiind aproape de Dunăre, de activitatea trepidantă din port, așa că aici apar și prăvălii, cafenele, agenții de navigație.³ „Consolidându-se terenul, localnici întreprinzători încep să construiască (...) o serie de clădiri cu scop comercial, printre care și Bazarul, inspirat după modelul arhitecturii bazarurilor orientale.”⁴

Stelian Pantu, Tulcea la coloane, 1956

context de sistematizare a cursului Dunării, au fost asanate și apele care acopereau poalele dealurilor pe care se afla Tulcea în acea perioadă. În acest context, au început să se dezvolte și

3. Lidia Vișan, „A fost odată...un bazar”. Dilema veche, nr. 352, 11 - 17 noiembrie 2010. dilemaveche.ro

4. Constantin Găvenea, „Coloanele/ Bazarul Turcesc” în Amintiri și imagini din Tulcea de odinioară. Editura „Școala XXI” – Tulcea, 2004 [1994].

Nicolae Dărăscu, Piața din Tulcea, ulei pe pânză

În Ceair, „pământ nou” în limba turcă, a fost construit Bazarul turcesc, cu cele 72 de coloane ale sale, spațiu comercial ce aduna negustori, meseriași, dar și țărani veniți din satele dimprejur cu fructe și legume. Spre deosebire de restul clădirilor turcești, grupate în zona Colegiului Dobrogean de azi, bazarul era construit ceva mai departe, pe loc neted, proaspăt asanat, dar cu vad comercial minunat, fiind în imediata vecinătate a portului, acolo unde era concentrată toată activitatea și forfota orașului. „Bazarul adăpostea un număr de patru

magazine, lipite unul de altul, toate lungi și întunecoase, prevăzute cu obloane grele la ferestre și la uși.”⁵ Constantin Găvenea ne amintește și faptul că „aici, între coloane, a fost prima piață a orașului, unde, în afară de localnici, veneau cu căruțele și locuitorii satelor din jur, pentru a-și vinde produsele agroalimentare. Pe sub coloane, în fața prăvăliilor, se aflau tarabe cu zaharicale și diferite mărunțișuri, tăietori de lemne, sobari, točilari, bragagii, oameni care căutau de lucru și bătrâne lipovence care vindeau semințe de floarea – soarelui și ciulini de baltă”.⁶

A fost construit din cărămidă cu mortar de ciment pe fundație de piatră și cuprindea 41 de imobile, majoritatea prăvălii, cu două rînduri de coloane, de o parte și de alta a

străzii. „Deasupra ușilor de la intrare fuseseră încastrate în zid și plăci de marmură, în care erau săpate, cu litere turcești și chirilice, numele proprietarilor și anul construirii. O parte din prăvălii aveau și câte un etaj, în care locuia negustorul sau funcționau ateliere, în special de încălțăminte și de jocărie”.⁷

După cum aflăm de pe vechiul site al Primăriei Tulcea, la parterul bazarului, străjuit spre stradă de coloane se îngrămădeau prăvălioare de toate tipurile și națiile: „La doi cocoși de aur”, „La doi lei”, „La Ardeleanul”, „La Costică”, „La Moș

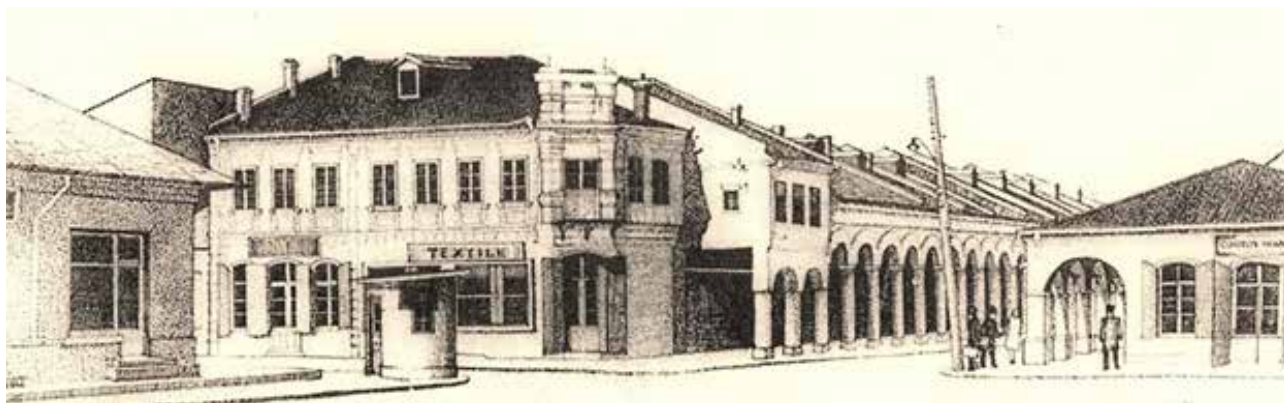

Vedere a coloanelor cu prăvălia de lumânări a lui Ivan Ivanov din intersecția străzilor Griviței, Basarabilor și Mahmudiei

5. Constantin Găvenea, op.cit.

6. ibidem

7. ibidem

Vedere a coloanelor din str. Basarabilor colț cu str. Griviței. Reconstituire

lancu”, „Creditul nostru” etc. Erau o forfotă și un du-te – vino continuu, pentru că tot aici veneau și țărani să vândă legume și fructe, sobarii, bragagiii, femeile cu coșu’ de semințe, cei care își căutau de lucru, cei care lustruiau pantofii și mulți, mulți alții.⁸

Bazarul a fost demolat în anul 1963, deși o perioadă a figurat printre monumentele de arhitectură ale țării. Se afla într-un stadiu destul

avansat de degradare, iar umezeala ceairului îi afectase structura de rezistență. În plus, Tulcea a fost complet remodelată în perioada comunistă pentru a putea acomoda noua viziune industrializată a orașului. Este orașul în care am crescut eu. Cumva pentru a marca în mod discret trecutul, arhitecții au construit în zona centrală a orașului o zonă cu coloane, de inspirație cubistă, care se numește până în ziua de azi „Sub coloane”.

8. old.primariatulcea.ro accesat pe 1.10.2020

Din istoria Dobrogei

Plugarii dobrogeni care l-au îngenunchiat pe Mackensen

Col.(r) Remus MACOVEI

În perioada 23 septembrie - 6 octombrie 1916, în Dobrogea a fost liniște. Fiecare dintre combatanți și-a restructurat forțele în vederea pregătirii viitoarelor acțiuni militare.

Forțele germano-bulgaro-turce, conduse de către Mackensen, aveau ca obiectiv imediat străpungerea liniei fortificate de apărare Rasova - Cobadin - Topraisar - Tuzla și capturarea căii ferate strategice Cernavoda - Medgidia - Constanța.

Spre nemulțumirea generalilor bulgari, Mackensen și statul său major au elaborat un plan conform căruia lovitura principală trebuia să se dea la flancul stâng al apărării inamicului pe direcția principală Topraisar. Mackensen va ordona realizarea următorului dispozitiv de atac:

- Grupul de est, sub comanda generalului

Cantargiev, era format din: Divizia Mixtă, un regiment din Divizia 4 Infanterie, Divizia 217 Infanterie germană, Brigada Bode, Divizia de cavalerie, întărită cu un regiment de infanterie din Divizia 1 Infanterie și cu un batalion din Divizia 4 Infanterie, Brigada de Marș și Regimentele 1 și 2 Artilerie Grea. Misiunea acestei grupări consta în cucerirea raionului fortificat Topraisar;

- Grupul de vest, sub comanda generalului Toșev avea în componență: un regiment german de cavalerie, Divizia 1 Infanterie, Corpul turc, Divizia 4 Infanterie și câteva baterii grele. Această grupare avea misiunea de a angaja în luptă, prin demonstrații, cât mai multe forțe inamice.

Conform planului de atac german regruparea forțelor și mijloacelor urma să se încheie la 1

Feldmareșal August von Mackensen

Colonel Stan Poetaș

octombrie 1916, dar activitatea s-a prelungit până la 3 octombrie 1916.

La această dată toate trupele bulgaro - germano - turce se aflau pe poziția de plecare la atac, iar bateriile de artilerie grea și de câmp își ocupaseră noile poziții de tragere.

Ruperea apărării în raionul Topraisar urma să se execute în următoarea succesiune:

- În ziua de 6 octombrie 1916, între 6:30 și 8:00, se va executa pregătirea de foc;

- În acest timp, infanteria va înainta, încât să poată ajunge la o distanță de un salt față de poziția inamică;

- Artileria își va muta focul pentru a interzice apropierea rezervelor inamicului;

- Infanteria va ataca la baionetă și va ajunge până la pozițiile artileriei inamice;

- În prima zi, Grupul de vest să atace și să cucerească pozițiile din fața Diviziei 1 Infanterie.

Trupele româno - ruso - sârbe au realizat pentru apărarea liniei fortificate Rasova - Cobadin - Topraisar - Tuzla următorul dispozitiv de luptă: Grupul Radian, compus din Diviziile 2 și 5 Infanterie; Divizia 61 Infanterie rusă; Divizia 1 Voluntari Sârbi; Grupul generalului Rașcu, compus din Diviziile 9 și 19 Infanterie. Comandantul acestor forțe era generalul rus Zaioncikovski, al cărui comandament era dispus la Medgidia.

Raionul fortificat Topraisar era apărat de Brigada 17 Infanterie, comandată de colonelul

Stan Poetaș, formată din Regimentele 9 Vânători și 40 Infanterie, care aveau în componență militari care se comportaseră foarte bine în luptele de la Bazargic și Amzacea. Fiecare avea efective de aproximativ 700 - 1000 militari, urmare a pierderilor suferite în luptele anterioare.

În perioada 23 septembrie - 6 octombrie 1916, Brigada 17 Infanterie va lua măsuri pentru restructurarea unităților. Astfel, la Regimentul 40 Infanterie "Călugăreni", cel mai greu încercat, vor fi organizate 2 batalioane, în care vor fi încadrați militari recuperați din rândul răniților, ordonanțelor ofițerilor, bicicliștilor și celor încadrați la trenul regimentar.

Pentru ridicarea moralului acestui regiment colonelul Stan Poetaș propune avansarea la excepțional a căpitanului Turceanu, pentru comportarea avută pe timpul luptelor de la Amzacea și adresează prin comandantul regimentului, maiorul Ioan Marcovici, următorul mesaj militarilor acestui regiment: "Aștept de la toți vitejii care au mai rămas din R.40 I. o deosebită grijă pentru reconstituirea acestui corp de viteji, care în toate luptele au dat probă de devotament și de curaj nemaipomenit și care în lupta de la Amzacea au antrenat toate trupele la atacul înălțimilor Amzacea. Vă mulțumesc dumneavoastră personal și vă rog să transmiteți mulțumirile mele ofițerilor și trupei Regimentului Călugăreni 40 pentru vitejeasca atitudine în fața vrăjmașului, ceea ce constituie fala mea și

renumele capitalei țării care a dat acest corp de viteji.”¹

La 25 septembrie 1916, generalul Zaionciovski, comandantul Armatei de Dobrogea, ordonă comandantului Diviziei 19 Infanterie ca poziția de la Topraisar să fie păstrată cu orice preț. Mai mult, la 1 octombrie 1916, același general revine, comunicând că cedarea oricărei palme de teren, de către orice șef reprezintă o crimă, chiar în cazul unui atac al unor forțe inamice superioare, pentru care vinovații vor suporta rigorile regulamentelor.²

Încă de la 27 august 1916, Colonelul Stan Poetaș intuiește că atacul principal al inamicului se va executa în sectorul Topraisar, având în vedere convoaiele numeroase observate în adâncimea apărării inamicului, dese mișcări de trupe în tranșeele inamicului și intensă cercetare executată de aviația inamicului deasupra Topraisarului.

Colonelul Stan Poetaș va coordona îmbunătățirea lucrărilor de fortificații existente, o atenție deosebită acordându-se blindajelor împotriva focului artileriei și realizării unor obstacole artificiale.

Începând cu 29 septembrie 1916, în sprijinul Brigăzii 17 Infanterie, va acționa căpitanul rus Putnicof, cu un detașament de 75 de pionieri ruși pentru realizarea rețelelor de sârmă ghimpată pe trei rânduri de pari. Acesta va fi sprijinit de aproximativ 125 de militari români asigurați de unitățile în sectorul cărora se realizau aceste lucrări.³

Poziția de la Topraisar cuprindea următoarele lucrări: tranșee pentru trăgători și adăposturi individuale pentru observatori; rețeaua de sârmă ghimpată pe patru rânduri; poziția principală de rezistență formată din șiruri sinuoase de tranșee, săpate pentru a adăposti trăgători în picioare, legate între ele și comunicând cu spatele prin lungi coridoare subterane; poziția adăposturilor pentru rezerve, bine protejate prin acoperișuri de grinzi și pământ.

Colonelul Stan Poetaș ordonă o serie de măsuri pentru asigurare sănătății militarilor aflați în tranșee: primenirea paielor, cele vechi fiind arse; săparea unor latrine noi, cele vechi fiind astupate și locurile dezinfectate cu var; înlocuirea periodică a subunităților, astfel ca oamenii cu păduchi să poată fi rași, tunși și unși cu insecticid, iar rufe să poată fi spălate: sterilizarea și fierberea periodică a apei; îmbunătățirea calității

hranei și distribuirea acestora cu respectarea strictă a regulilor de igienă. S-a acordat o mare atenție pentru îmborsăvirea rezervei de muniție pe om și piese (mitraliere și tunuri).

În dimineața zilei de 6 octombrie 1916, Mackensen, secondat de șeful său de stat major, generalul Tappen, se instalează pe o movilă de pe Dealul Muratan, de unde va conduce desfășurarea acțiunilor de luptă.

Pregătirea de foc a fost executată de tunuri de toate calibrele - 75, 105, 150 și 210 mm, iar focul a fost corectat cu ajutorul a cinci aeroplane. Era pentru prima oară în Dobrogea când o enormă masă de artilerie grea era utilizată și se sconta pe un succes rapid, prin distrugerea artileriei române și demoralizarea infanteriei.

În dimineața zilei de 6 octombrie 1916, ofițerii Regimentul 40 Infanterie “Călugăreni” au solicitat să li se aducă în tranșee drapelul de luptă al regimentului. Cerința a fost satisfăcută imediat, militarii din garda drapelului” l-au desfășurat și l-au trecut fâlfâind cu vulturul scânteind printre soldați și toți, cu arma în stânga, au întins dreapta spre stema patriei și au jurat că nimic nu-i va face să dea un pas înapoi - nici artileria grea a nemților, nici potopul atacului.”⁴

Când infanteria germană a pornit la atac, a avut surpriza să fie întâmpinată de tragerile artileriei române, care, fiind bine adăpostită și camuflată, a produs pierderi importante militarilor germani. Până seara trupele germane au ajuns doar până în marginea de sud a localității Topraisar.

Divizia 19 Infanterie și Brigada 17 Infanterie ordonă permanent să se reziste pe poziții cu orice preț, Topraisarul fiind cheia apărării Dobrogei. Nu toți militarii au o comportare exemplară. Soldații Spănu S., Neag V. și Moldovschi V., simulând că sunt răniți, au părăsit pozițiile, dar după ce le-a fost aplicată o corecție binemeritată, au fost retrimiși pe poziții.⁵

La ora 22:00, colonelul Stan Poetaș ordonă să fie trimise grade de încredere pentru a strânge din toate locurile oamenii care s-au retras fără a fi răniți.

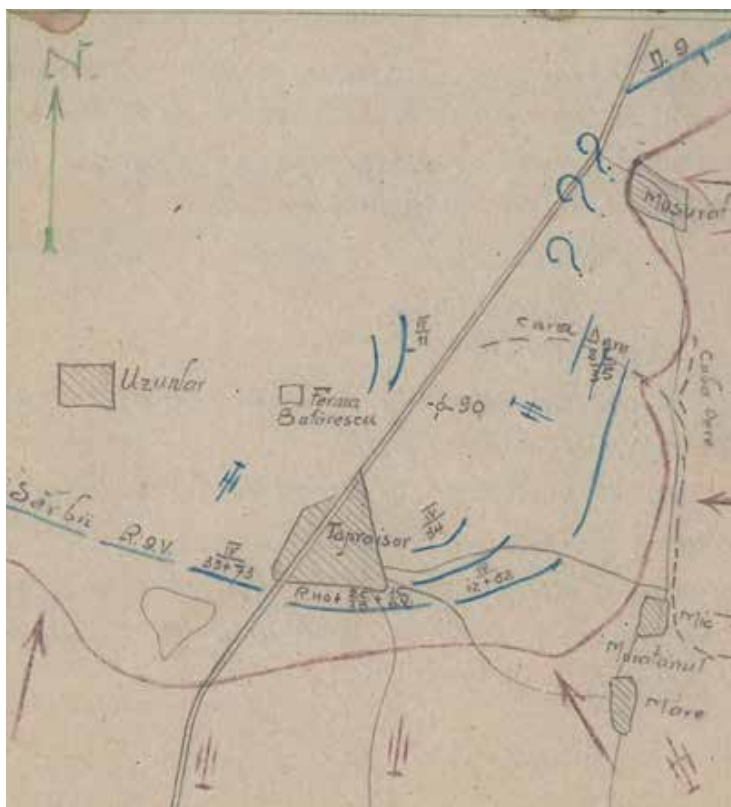
4. Arhiva Muzeului Militar Național “Regele Ferdinand I” filiala Constanța, Istoricul Regimentului 40 Infanterie “Călugăreni”, înregistrat cu nr. 0634 / 24.05.1959, pag. 3
Înaltul Decret nr.868 din 11 aprilie 1918, prin care drapelul Regimentului 40 Infanterie este decorat cu Ordinul “Mihai Viteazul”, clasa a III-a, face referire la acest moment:”. În timpul omorătorului bombardament din 6 până la 8 octombrie 1916, ofițerii și trupa regimentului au cerut să li se aducă Drapelul în tranșeele de la Topraisar, jurând pe el că nu vor părăsi poziția ce le era încredințată decât la ordin.”

5. Ibidem, pag.96

1. AMR – RIJO 1- Regimentul 40 Infanterie, inventar 5395, anii 1911-1930, nr. crt 3519, pag.84

2. Ibidem, pag.105v

3. Ibidem, pag.96

Infanterie "Călugăreni" încep să se retragă, fiind într-o situație critică, provocată de părăsirea pozițiilor de către militarii din Divizia 9 Infanterie. Colonelul Stan Poetaș îl atenționează, pentru ultima dată, pe comandantul Batalionului, căpitanul Ionescu, că poartă întreaga răspundere dacă militarii săi vor mai părăsi pozițiile ocupate și ordonă "Cei ce vor încerca, dați ordin să fie împușcați imediat în fața frontului, fie ofițeri, fie soldați!"¹¹

La ora 12.00 căpitanul Ionescu va raporta că batalionul său, din 400 de oameni, a rămas cu 3 ofițeri și 50 de soldați.

La 8 octombrie orele 13:00, colonelul Stan Poetaș, înțelegând că orice sacrificii sunt zadarnice, după ce obține aprobarea de la Divizia 19 Infanterie, emite următorul ordin :

"Începeți retragerea cum veți putea și rețineți-vă în direcția răsărit Osmanfacă. Retragera să se facă, pe cât posibil, rezistând diferite eșaloane pe direcția ordonată. Pe măsură ce veți ieși din focul artileriei trupa se va constitui pe grupe și secții acoperite de linia de trăgători."¹²

Despre modul cum s-a executat această retragere Jurnalul de operații al Brigăzii 17 Infanterie consemnează:

"La 13.40 a început mișcarea generală de retragere. Regimentul 40 se retrage sub protecția

Regimentului 9 Vânători.

La ieșirea trupelor din Regimentul 40 din tranșee, năvălitorii care erau ținuti prin foc înaintea sârmelor, se reped asupra bravilor soldați și se încinge un măcel grozav, care dacă a rămas de partea nemților prin numărul lor mare, față de apărători, totuși pagini de sânge va citi posteritatea, căci scump a plătit această biruință."¹³

Timp de două zile și două nopți militarii din subordinea colonelului Stan Poetaș, cel numit de subordonații săi "tata Stan," au rezistat pe poziții. Despre comportarea militarilor români la Topraisar, generalul bulgar A. Hristof are numai cuvinte de laudă: "Infanteria inamică rămânea neatinsă în tranșeele sale adânci; soldații români stăteau liniștiți în fundul tranșeele, fără a fi atinși de focul bateriilor grele, iar îndată ce observau înaintarea infanteriei ieșeau din adăposturi și întâmpinau cu foc vijelios."¹⁴

La flancul stâng, Divizia 9 Infanterie, nefiind sprijinită cu focul artileriei Flotei ruse, se va retrage sub presiunea Diviziei de Cavalerie bulgare, care reușește ocuparea localităților Techirghiol și Agigea.

La Cobadin, trupele ruse opun o slabă rezistență trupelor bulgare și turce, doar Divizia 1 Voluntari Sârbi, vecinul din dreapta al Brigăzii 17 Infanterie, opunând o rezistență eroică. Fiind aproape decimată, această mare unitate va fi silită și ea să părăsească pozițiile.

În aceste condiții, existând pericolul încercuirii, vitejii apărători ai Topraisarului vor fi siliți să se retragă.

Ordinul de Zi al Armatei de Dobrogea din 8 octombrie 1916 consemna: "Trupele române au opus atacatorului o rezistență îndârjită pe poziții succesive. Trupele Diviziei 19 Infanterie, în special, au înscris în apărarea Topraisarului una din cele mai frumoase pagini de glorie, rezistând cu tenacitate și eroism încă mult timp după ce aripile poziției fuseseră aproape învăluite de coloanele inamice, prin înaintarea acestora câțiva kilometri la nord de linia frontului întărită."¹⁵

13. Ibidem, pag.144

14. Luminița Giurgiu - Asaltul bulgar asupra Dobrogei (1916), Revista Document nr.75/ 2017, pag.31

15. Istoricul Regimentului 40 Infanterie "Călugăreni", existent la Muzeul Militar Național "Regele Ferdinand I" filiala Constanța, înregistrat cu nr. 0634 / 24.05.1959 pag.3

11. Ibidem, pag.142

12. Ibidem, pag.143v

Nicolae Teodoreanu și „concepțiile biologice ale lui Goethe“

Gelu CULICEA

Nicolae Teodoreanu (n. 1889 - d. 18.03.1977) a fost medic veterinar, academician. S-a născut la Rădești-Oporelu, Pitești. După absolvirea liceului urmează cursurile Facultății de Medicină Veterinară din București. În cadrul facultății va fi șef de lucrări la catedra de farmacodinamie și terapeutică (1914-1920). Următorii patru ani îi va petrece în zootehnie. Va merge apoi la specializare în Germania, lucrând timp de doi

ani sub conducerea profesorului C. Kronacher. Obține titlul de doctor în medicina veterinară „cu distincție” (1922). Din anul 1925 va fi numit Directorul Oieriei și al Laboratorului de cercetări zootehnice de la Palas, Constanța, unde rămâne până în anul 1948. Totodată va fi șeful secției provinciale - pentru Dobrogea - al Institutului de Cercetări Zootehnice București (1934-1940). Revine între anii 1948-1956 ca director al Secției de biologie. După anul 1956 se dedică în totalitate Centrului de cercetări biologice, secția de morfologie, fiziologie și genetică animală.

Va fi autorul a peste 150 de cercetări științifice originale și a peste 50 de lucrări tipărite. Câteva dintre titlurile lucrărilor publicate sunt edificatoare: „Contribuții la studiul originii taurinelor din Dobrogea (1928) pentru care primește Premiul „Profesor Alexandru Locusteanu”; Oieria națională și laboratorul de cercetări zootehnice Palas, monografie (1931) - Premiul Academiei de Agricultură, Franța s.a.

A creat „merinosul” românesc, denumit de cercetători „Merinosul de Palas”, trecut în „Suplimentul Dicționarului Mondial al raselor, tipurilor și varietăților de animale” (1956). Participă cu valoroase comunicări la congrese internaționale; Berna, Haga, Cambridge, Berlin, Praga. Obține numeroase Premii și distincții: Premiul I al Academiei RPR (1951); Medalia de aur a Societății de medicină veterinară București (1956); Premiul de Stat (1963). A fost membru al Academiei Agricole și Silvice Franceze și membru de onoare al Societății italiene pentru Progresul Zootehnicii - correspondent extern. (Dicționar de personalități dobrogene, vol.1, Biblioteca Județeană I.N.Român, Biblioteca Universității „Ovidius” Constanța, Ex Ponto”, 2004).

Redăm în continuare un articol din ziarul „Dobrogea Jună” din 11 octombrie 1933, intitulat „Concepțiile biologice ale lui Goethe” și semnat Dr. N. Teodoreanu, Laureat al Academiei de agricultură din Franța și Director al Oieriei Palas: „Sunt menționate un număr de cinci titluri din domenii diferite - botanică, biologie, zoologie - cu mențiunea că el are și lucrări în

domeniul geologiei și meteorologiei precum și al „colorilor”. Urmează comentariile: „Goethe avea un talent neîntrecut și artistic de asemenea. El descoperă osul intermaxilar la om și-l compară cu acela de la maimuță. I se tăgăduiește de unii că el ar fi descoperitorul osului intermaxilar. În ceea ce privește craniul, el credea că este format din vertebre: de aici teoria vertebrală a craniului (...) Una din legile biologice de care era ferm convins și despre care se vorbește în mai multe părți ale lucrărilor de zoologie este legea bugetului organismului. Natura a prescris pentru fiecare ființă un buget în care diferitele capitole se mențin în mod arbitrar, însă în bilanțul general rămân cu totul fixe, adică: când într-o parte se cheltuiește prea mult, se sustrage din altă parte și, în acest chip, rămâne același; Sau, cu alte cuvinte, că în nici o parte nu se poate adaoga ceva fără ca să nu se ia din altă parte. Această lege își găsește mare aplicațiune în zootehnie. Astfel, sunt rase de animale care hrănindu-se normal sau intensiv; restul de substanță ce rămân neîntrebuințate de corp, pentru a repara ușura la care este supusă substanța organică a corpului, alcătuită din diferite celule, se transformă la unele în lapte, la altele în grăsime (porc), la altele în producții epidermice - lână, coarne, pene etc. Astfel, oile țigăi cu aptitudini triple: lapte, lână, carne, dacă se mulg mai des și dau lapte mai mult nu vor putea avea o greutate mai mare a corpului și nici o cantitate mai mare de lână. Dacă nu este mulsă frecvent și timp îndelungat, substanțele ce se asimilează din hrană nu se mai transformă în lapte, ci în carne sau lână.

Goethe, geniu neîntrecut în diferite scrieri literare, rămâne ca un naturalist de frunte, atât prin studiile și cercetările de mare importanță pe care le-a întreprins, cât și prin concepțiile și legile biologice pe care le scoate în mod logic din observațiunile personale minuțioase sau ale altor naturaliști. Intreaga concepție evoluționistă, Goethe a cristalizat-o nu numai în proză, dar și în versurile lapidare, cum nici un alt scriitor sau naturalist nu a fost în stare să o facă.

În fruntea uneia din lucrările de zoologie a lui Goethe din care se desprinde în mod foarte clar conceptul evoluționist al omenirii se găsesc următoarele versuri: „Transformă continuă, de aproape și de departe, de departe și aproape, astfel se formează și se modifică fără încetare. Pentru a mă mira sunt eu pe acest pământ!”

În concluzie, Goethe, ca om de știință, este tot atât de mare și de genial ca și pe tărâmul scrierilor literare. El nu era străin nici de principiul corelațiunii (convexiunii) organelor între ele (principiu dezvoltat de naturaliștii francezi Cuvier, Saint Hilarin, Cuvier). Dacă Goethe, după cum am spus, nu avea vastă cultură biologică, cu multă probabilitate, nu crea capo-d'opere literare care l-au făcut nemuritor pentru totdeauna.”

Trăim în niște scenarii. Scenarii desprinse dintr-un film, pe alocuri SF, pe alocuri demn de Zmeura de Aur, dar cu certitudine un film. Un lungmetraj opulent care pune față în față absurdul cu non-sensul unei existențe care se pare că nu ne aparține. Este al lui, al filmului. Dintr-o dată, parcă pe nesimțite, viața noastră nu dă semne să ne mai aparțină. Unii ar motiva că oricum viața este de la Dumnezeu și, desigur, este a lui, nu avem drept asupra ei. Însă posedăm ceva ce se numește liberul arbitru. În aceste scenarii de film pe care le trăim, se pare că și liberul arbitru ne-a părăsit. Complet și aparent în mod ireversibil, parcă viața a luat-o, în filmul acesta oarecum stupid, pe o cale fără întoarcere. Sau poate...

E greu să păstrezi optimismul când zilele par din ce în ce mai lungi, când apropierea sunt interzise, când am ajuns să ne privim unii pe alții cu scepticism și să ne dorim să ne situăm la cât mai mare depărtare unii de ceilalți. Totul e un scenariu întors pe dos, nimic din ce știam nu mai are aceleași coordonate, cumva fiecare pas apare pe un drum minat, impregnat de nesiguranță, incertitudine, pericol. Plutește în aer parfumul necunoscutului, al surprizei zilei de mâine sau al orelor târzii de astăzi. Nu știm ce va fi. Nu știm nici ce este acum. „Nu știm” a devenit literă de lege în vremuri pe care nimeni nu a visat măcar, nici în cel mai aprig coșmar, să le trăiască.

Semne ale declinului au tot apărut. Natura ne-a arătat că omul nu îi este stăpân și că trebuie o abordare cu grijă față de tot ceea ce ne înconjoară. Însă setea de bogăție și lipsa de iubire ne-a adus în pragul unor anomalii care se răsfrâng, evident, totasupra ființei umane. Timpul ne-a arătat că nimic nu e nepieritor, în afară de suflet, că lucrurile din jur pălesc, se ofilesc, tocmai din cauza lipsei elementului esențial, forța motrică a întregului univers, iubirea. Lipsa iubirii se manifestă la atât de multe niveluri, încât ar putea face studiu de caz pentru cercetători din întreaga lume. Nu ne iubim suficient, așa încât căutăm să ne schimbăm în permanență, chiar cu costul sănătății. Nu iubim destul natura, astfel că îi oferim, de prea puține ori, vreme de răgaz,

grijă și atenție, așteptând mereu să ne dea înapoi înzecit din cât am vrea. Nu îi iubim cât ar trebui pe cei din jur, așa că îi înconjurăm de invidie, de o răutate gratuită inutilă, o permanentă privire care judecă și ceartă în același timp. Nu ne iubim, pentru că pare, mai mereu, că nu e timp pentru iubire. Viața a devenit o goană nesfârșită după „să am”, schimbat prea des cu tihna lui „să dau”.

Cât vom păstra din noi după aceste scenarii? Când viața aceasta de film slab, mult prea trist, de dramă umană veritabilă, va lua, într-o eventualitate improbabilă, sfârșit. Ce va rămâne în urmă-i, ce ne va lua de tot? Mintea nu mai poate oferi răspunsuri, pesemne că nici nu se mai caută. Trăim, doar, într-o așteptare. A unui ce și a unui când. O aspirație de normal, deși un altul, nu cel familiar. Un normal rescris prin mâna noastră, a tuturor, a celor care, cu voie sau fără, am închis deoparte cufărul iubirii și l-am schimbat pe cel al fericirii materiale, al posesiunii nelimitate, fără chip să înțeleagă, fiecare bărbat, fiecare femeie, că seara, la culcare, flămând nu trebuie lăsat sufletul, nu trupul.

*Prea puțini
și prea departe
încotro vom merge noi
vom clădi izvor de șoapte
de iubire sau război?
Nu, nu e al nostru bun,
nici acum, nici altcândva,
un pământ așa bătrân
cât mai poate suporta.
Omul bun, cu cald în suflet
numai el poate sări
să ridice cu iubirea
și cu forța inimii
din pământ, din întuneric,
din mocirlă și noroi*

*tot ce ei, strămoșii noștri
dobândit-au prin război.
Da, acum, tot așa pare
că-i o luptă neîncetat,
dar e una mai aparte:
noi cu sufletu-nsetat
de dor de iubire pură,
de un zâmbet cald și blând,
de o strânsă-mbrățișare,
de cuvântul sfânt și bun,
de aici și mai aproape,
de vis de himere verzi,
de o ședere alături
fără ură și poveri.*

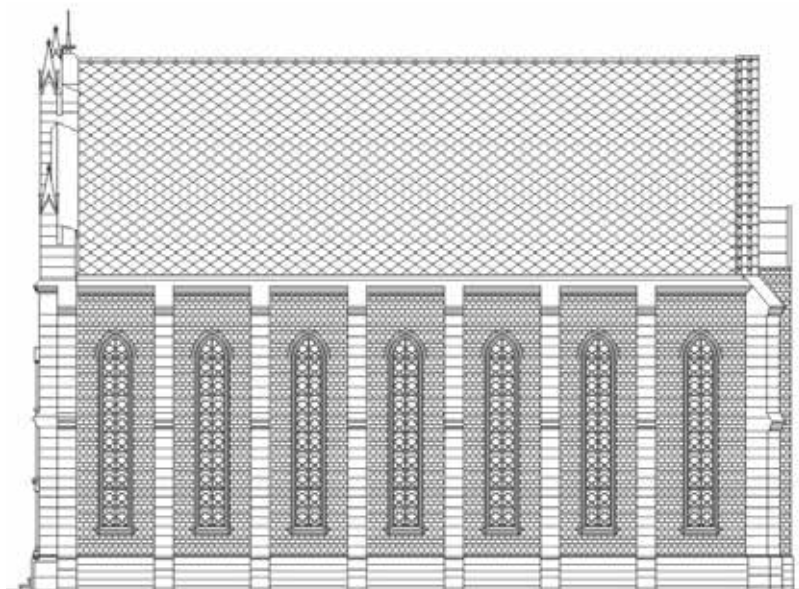

Lăcașuri de cult
~~~~~  
**Sinagogile Constanței**  
~~~~~  
Arh. Radu CORNESCU

În 1860, odată cu darea în folosință a căii ferate Cernavodă - Kustenge, realizată de englezii de la D.B.S.R., la patru ani de la sfârșitul Războiului Crimeii, a devenit tot mai clar că viitorul oraș Constanța va deveni un principal nod între Orient și Occident, atrăgând aici oameni de diferite naționalități, cu meserii variate, ridicând gradul de civilizație al acestei zone, în mare parte pustie. Dezvoltarea rapidă a comerțului a permis coabitarea pașnică a unor neamuri de cele mai diverse origini: turci, tătari, greci, români, bulgari, evrei, armeni, nemți, italieni etc. Și după 1878, când s-a unit Dobrogea cu Principatele Române, această coabitare a rămas, și, iată că, la cumpăna între secolele XIX și XX, existau cristalizate deja cartierul grecesc, cartierul armenesc, cartierul bulgăresc sau evreiesc, mahalaua tătară sau turcească, cartierul românesc...

Principala activitate a evreilor era comerțul, ei făcând în Constanța concurență grecilor și armenilor. Aveau magazine de suvenir, de cadouri orientale, ochelari, bijuterii, argintărie,

planurile arhitectului austriac Adolf Linz. Se obține pentru aceasta de la Primăria Constanța autorizația de construcție pe 24 mai 1903. Suma de bani necesară pentru înălțarea acestui sfânt lăcaș de cult mozaic a provenit prin colectare de la evreii înstăriți din toată țara. Finalizarea edificiului s-a făcut în anul 1905. Arhitect și deopotrivă inginer, Adolf Linz elaborează un proiect pentru o construcție monobloc, cu două rânduri de stâlpi împărțind astfel planul în trei nave (una centrală și două laterale) cu bolți în ogive, nava centrală fiind „citită” în fațada principală cu o intrare impunătoare, cu uși masive din lemn și două ferăstruici laterale cu vitralii, deasupra fiind o fereastră

ceasornicărie, majoritatea aflate pe str. Carol, strada principală a orașului. Alți evreii aveau profesii liberale, practicând ca medici sau farmaciști.

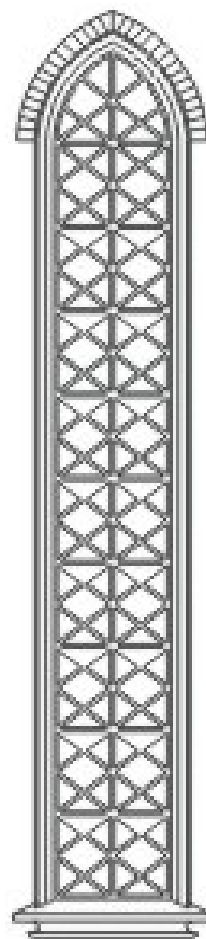
La sosirea autorităților române în Constanța existau mai multe lăcașuri de cult: trei biserici ortodoxe (greacă, armeană și bulgară), una catolică, patru geamii și două sinagogi (una fondată în anul 1866 pentru „ovreii spanioli”, iar alta în anul 1872 pentru „ovreii leșesci” – citate din Dobrovia în pragul veacului al XX-lea – autor Căpitanul M. Ionescu – Dobrogeanu).

De ce două sinagogi? Evreii din Constanța erau relativ puțini (812 în anul 1906), dar existau două forme de iudaism: prima – cea de rit spaniol, iudaismul sefard, a doua – cea de tip german,

denumit și iudaismul așkenaz. Prima sinagogă, sub forma unui templu de rit spaniol, este datată din 1866 și se afla pe un teren din str. Mircea nr. 18 (donat de Ismail Kemal Bey). Pe același loc, pe temelia fostei construcții, s-a construit Templul israelit de rit spaniol, în stil neogotic, după

centrală biforă, navele laterale având în fațadă câte o ușă spre stradă, tot din lemn masiv, dar micșorate ierarhic față de intrarea mare, având în ax deasupra lor câte o rozetă cu steaua lui David în centru și terminându-se la partea superioară cu arcade aparente. Portalul are un ancadrament cu profile în retrageri. La extremități fațada se termină cu contraforți, iar în fațadele laterale cei șapte contraforți creează un ritm alternând cu ferestre alungite pe două niveluri. Între contraforți este prezentă cărămida aparentă care încheagă anveloparea compozițională.

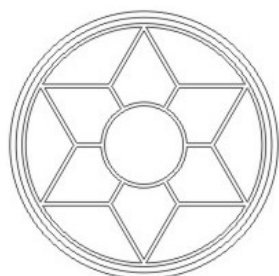
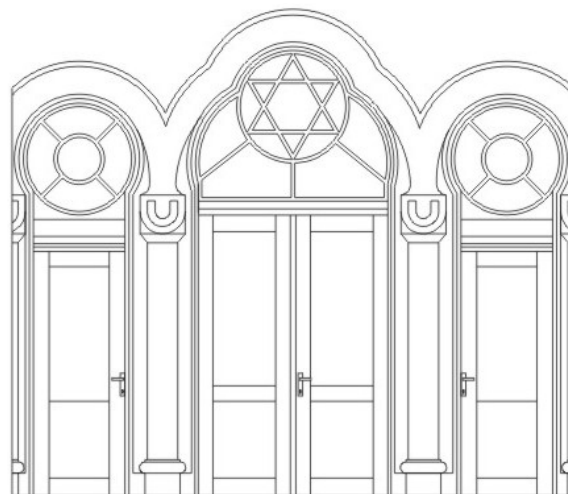
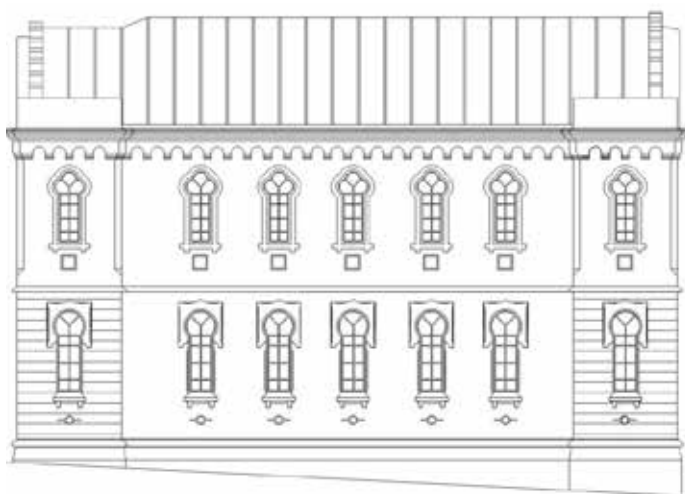
În timp, după 1947, datorită lipsei credincioșilor, templul a devenit o clădire părăsită și, nefiind îngrijită, a ajuns într-o stare de degradare avansată. După anul 1975, deoarece exista riscul prăbușirii, s-a pus problema consolidării și reamenajării lui. Comunității evreiești, care nu avea puterea materială de a face acest lucru, i s-a propus de către autoritățile locale de atunci ca statul să suporte cheltuielile cu condiția ca edificiul să fie folosit și ca sală de concerte pentru muzică simfonică. Rabinul-șef al României, Moses Rosen, a primit foarte bine oferta, dar

trebuia să aibă aprobarea și de la Ierusalim, ceea ce nu s-a întâmplat. Astfel, în anii '80, Templul sefard a trebuit să fie demolat, terenul rămânând în proprietatea comunității evreiești. Așa a luat sfârșit un alt edificiu emblematic al Constanței. Lăsat să se dărâme în urma avariilor din cel de-al doilea război mondial, dar și părăsit de enoriași, cred că nu a existat o dorință prea mare de recuperare a lui, nici din partea autorităților, nici din partea comunității evreiești. Astăzi ar fi fost, cu certitudine, unul dintre monumentele protejate ale orașului și o piesă remarcabilă din ansamblul Peninsulei.

O altă sinagogă, de cult askenaz, a fost înălțată

mai scurte, dar egale. Pe fațada principală se distinge o scară de marmură realizată pe întreaga lungime a laturii de nord-vest. De pe podestul ei se accede înăuntru prin trei uși duble din lemn masiv, la care se adaugă încă două uși de-o parte și de alta a intrării principale, în mod simetric, despărțite de semicoloane cu capitel. Tronsonul central predomină compozițional. Atât supralumina ușii de la parter cât și ferestrele de la etaj au același motiv – terminația nivelului parterului. Fațadele laterale au un soclu cu bosaje orizontale superioară trilobată. Ornamentele care delimitează tâmplăria păstrează aceleași forme. În ax, la nivelul acoperișului este o

în anul 1910 pe str. C. A. Rosetti, așezată pe fundațiile unei sinagogi mai vechi construită după 1872 în urma unui firman al sultanului Abdul Azis. Construcția, proiectată de arhitectul Anghel Păunescu, a fost

terminată în 1911. Serviciul tehnic al primăriei, primind proiectul pentru a-l autoriza, a refuzat înălțarea a patru cupole în colțurile clădirii și l-a autorizat modificat. Construcția, aflată pe colțul format de str. C.A. Rosetti cu str. Petru Rareș, este de formă dreptunghiulară (12x20m.), cu orientare sud-est – nord-vest, având fațada principală pe latura mai scurtă dinspre nord-vest. Ea se înalță pe 2 nivele, etajul 1 fiind de fapt o supanță în formă de „U”. Înspre fațada principală mai există un etaj 2 parțial, sub forma unui balcon interior. Structura clădirii este pe zidărie portantă din cărămidă și stâlpi interiori ce o împart în trei nave. Fațada intrării este împărțită vertical în trei tronsoane, axate pe laturile celor trei nave - cea centrală mai amplă, lateralele

ferastră circulară subîmpărțită în așa fel încât să se distingă steaua lui David. Aceeași compoziție circulară se regăsește, un pic micșorată, la supraluminile celor două uși laterale. Un rezalit orizontal având la partea inferioară ogive semicirculare formează cornișa pe cele patru laturi. El este întrerupt doar în fațadele dinspre nord-vest și sud-est pentru a marca ferestrele cu crucea lui David, care pe extremitățile boltei în care sunt înscrise păstrează, pe curb, același motiv de pe rezalit. Fațadele au bosaje orizontale pe cele patru turnuri, pe și un ieșind curbat la partea superioară a lui. Ferestrele de la parter sunt alungite, având la partea superioară terminație de cerc cu un diametru depășind puțin latura dreaptă, cercul fiind centrat pe un ornament pătrat. Ferestrele de la etaj se termină cu o formă trilobată la partea superioară și sunt la fel, ca formă și mărime ca cele două din fațada principală la etaj. Fațada dinspre str. Petru Rareș reia compoziția fațadei principale cu excepția ușilor, care lipsesc pe această parte.

Sinagoga Ashkenazi, odinioară simbol al comunității evreiești din Constanța, este astăzi în pericol de prăbușire. Dl. Sorin Lucian Ionescu, șeful

comunității evreiești din Constanța, ne asigură că se va începe reabilitarea clădirii, obținându-se Certificat de Urbanism și Autorizație de Construire. Până atunci însă, sediul comunității de pe strada Sarmizegetusa, situat la 3 km. de sinagogă, servește deopotrivă drept loc de întâlnire pentru restrânsa comunitate evreiască din Constanța, dar și loc de rugăciune. Sinagoga askenazilor, acum abandonată, ca majoritatea caselor vechi din Peninsula, este în pericol să se prăbușească în orice moment. Supanta e

distrusă, nu mai are acoperiș, geamurile sunt sparte de la vandalizări și jafuri. Partea veche a orașului este plină de ruine, hârtoape, fațade jerpelite, trotuare prăfuite, străzi pustii și câini vagabonzi.

Într-o comunitate care în 1941 număra 2.500 de membri, astăzi, la Constanța se mai află sub 50 de evrei care iau parte activă la viața comunității, în majoritate oameni în vârstă. Cei mai mulți au plecat să înceapă o nouă viață în Israel, înainte și după așa-zisa revoluție.

Constanța de odinioară

Hai la o bragă!

Steliana GIMA

Ușurel, trist și inevitabil braga dispare din istorie. O mai salvează unitatea lingvistică „ieftin ca braga”, dacă nu va dispărea și ea curând. Sunt și cuvinte, expresii românești care mor: „a drege busuiocul”, „luna lui cuptor”, „a-l ține cureaua”, „a afla nod în papură”, „a fierbe piatra scumpă”, „luna lui traistă-n băț”, „a umbla de florile mărului”, „a se da în stambă”, „a fi mână spartă”, sau „a face pe mortul în păpușoi” și multe, multe altele. Hai să spunem „făgăduiesc” în loc de „promit”!

Dar de ce era braga ieftină? Pentru că se prepara foarte ușor și din ingrediente la îndemâna oricui. Atunci de ce a dispărut braga de pe market? Păi au apărut cola, shake-ul, răcoritoarele în general. Și consumatorii preferă facilul uneori. Dar și braga era consumată tot pentru efectul răcoritor, vara pe caniculă. George Costescu ne relatează în volumul de amintiri „Bucureștiul vechiului regat” despre bragagii și halvițari, negustori pricepuți ce umblau în costume pitorești - „șalvari de aba, fesuri roșii pe cap cu ciucure negru, în picioare purtând cipici de opincă vârfuiți în sus”.

Bragagii duceau într-o mână tava cu zaharicale de Bizanț și în cealaltă o doniță cu bragă răcită la gheață. Rețeta a fost preluată și de fabricile comuniste, iar în Constanța a existat până nu demult o fabrică de bragă. De ce a dispărut? Păi, credem că din cauza asaltului carbogazos din capitalismul post-decembrist. Eu îmi mai amintesc de bragageria de pe Ștefan cel

Mare colț cu Griviței unde mă opream cu părinții la o bragă consistentă dulce-acrișoară după un raid plictisitor prin magazinul universal Tomis pentru a ne procura celebrii pantaloni tricotați de culoare gri, maro sau negru, dar niciodată oranj sau albastru. Tot la bragagerie se serveau covrigi și vedeam o mașinărie de unde vindeau o apă cu bule în sticle îmbrăcată în plasă - sifonul!

Din amintirile memorabile ale lui George Costescu aflăm că braga avea succes în zonele de sud ale țării fiind comercializată mai mult de negustorii albanezi, turci, armeni, bulgari sau aromâni pe vreme de arșiță doborâtoare după ce o scoteau din butoaiele pline cu gheață pentru că nu rezista mai mult de 2 zile.

De pe wikipedia aflăm că „Braga este o băutură răcoritoare, cu gust dulce-acrișor, care se obține prin fierberea cu apă a meiului măcinat. Este o băutură a turcilor nomazi din Asia Centrală, consemnată începând din secolul X, care mai apoi a ajuns în Anatolia, iar de acolo s-a răspândit, inclusiv în Balcani.”

Iar de la mine aflați că „a face pe mortul în păpușoi” înseamnă „a te face că nu știi nimic”, „a lăsa o treabă încurcată, nelămurită”.

O odraslă șugubeață o lasă în „coadă de pește” și nu zice „nici laie nici bălaie”.

Voi ce știți despre bragă? E imaginabil ca mulți dintre voi să nu știe mare lucru, dar aveți purtători de istorie chiar lângă voi: rubedenii, amici, duduie....

Octombrie de-a lungul timpului

Aurelia LĂPUȘAN

31 octombrie 1879, Cernavoda

Mihai Kogălniceanu trimitea Guvernului o telegramă asupra călătoriei lui Carol în Dobrogea: "După ce Alteța Sa Regală a pus piatra fundamentală la monumentul destinat a perpetua amintirea aniversării, amintirea anexării Dobrogei către România, înconjurat și salutat de toată populația Tulcei, s-a imbarcat la 12 ore de dimineață pentru Cernavoda, unde a sosit eri dimineață în zori de zi. Atât la Hârșova, pe lângă care a trecut la miezul nopții, cât și la Cernavoda, tot orașul a fost toată noaptea iluminat și populațiunea în picioare. La debarcader, ASR Domnul a fost întâmpinat de clerul ortodox și de hoglele otoman, de autoritățile civile și militare, de agenții societății imperiale-regale de navigațiune și de onor. D. Harris, directorul general al căii ferate de unire a Dunării cu Marea Neagră (Cernavoda-Kuistenge), care venise cu trenul princiar, decorat sărbătorește spre a-l conduce la Constanța pe noul Domn al Dobrogei. La 8 ore dimineața, Alteța sa regală s-a urcat în vagonul princiar, care deși de ani era pregătit pentru sultan, însă numai astădată și pentru prima oară primi un suveran. Durata călătoriei a ținut două ore, fiindcă atât la stațiunea Medgidia, cât și la stațiunea Murfatlar, cortegiul a trebuit a se opri, spre a putea populațiunile a vedea și a saluta pe Suveranul lor.

Aceste populațiuni, compuse din toate naționalitățile, de toate religiunile, români, greci, bulgari, germani, turci, tătari, erau toate întrunite printr-un singur sentiment: dorința de a vedea, de a saluta, de a iubi pe bunul domnitor, pe reprezentantul libertății, justiției, toleranței și civilizațiunii europene.

La Medgidia, întâiul hoga al celei mai mari moschei din Dobrogea a citit domnitorului o rugăciune înadins compusă pentru Alteța sa Regală, și la care toată populațiunea musulmană, după fiecare verset, răspundea. La Medgidia, Alteța sa regală a fost aclamat printr-un imn, intonat de școlarii români și tătari din acest oraș".

16 octombrie 1896

În prezența regelui și a suitei regale are loc punerea pietrei fundamentale pentru portul Constanța. Presa vremii consemnează cu lux

de amănunte acest eveniment important: "Documentul inaugurării lucrărilor, citit mulțimii și semnat de majestățile lor este pus într-un tub de sticlă și închis într-un bloc uriaș de piatră care cântărește 40.000 kg. Blocul este ridicat în urmă de o macara puternică și pus la loc într-un mod matematic. Operațiunea foarte însemnată și minunată reușește pe deplin. Tunurile bastimentelor care staționează în port bubuie, muzicile cântă și șampania curge. Familia regală, în fața dlor miniștri și a invitaților a cimentat cu mistria și bătut cu ciocanul prima piatră a temeliei, care poartă inscripția: 16 octombrie 1896."

Cu același prilej a fost executată o medalie comemorativă cu bustul regelui, după macheta gravurului Scharff din Viena, reversul medaliei fiind vederea viitorului port, făcut de un gravor român, Ion Dumitrescu, fost elev al Școlii de meserii București, care lucrează la Monetăria Statului."

8 octombrie 1898

Vestitul cioban Gheorghe Cârțan a plecat cu vaporul "Principesa Maria" la Constantinopol pentru a-și continua călătoria mai departe la frații români din Macedonia. Știrea este dată de revista Ovidiu din Constanța, al cărui redactor șef era Petru Vulcan, un aromân cu mult suflet pentru țară. Badea Cârțan a străbătut pe jos Dobrogea cu straița de cărți în spate, un adevărat globe-trotter modern.

7 octombrie 1916

Începe distrugerea podului peste Dunăre, operație impusă strategic de Marele Cartier Român pentru a nu mai permite înaintarea trupelor Puterilor Centrale în Dobrogea.

Amiralul Negrescu, comandantul flotilei de la Dunăre, primește ordinul de a „distruge cu orice preț podul Cernavoda. În cazul imposibil, distrugeți cel puțin o parte spre Borcea". Marinarilor le revenea sarcina tragică de a spulbera unul dintre cele mai îndrăznețe și monumentale poduri făurite până atunci în lume. Ei știau cu câte sacrificii, cu câtă sudoare se muncise aici pentru a întrupa acest braț de oțel, operă a geniului ingineresc al lui Anghel Saligny. Unitățile de geniu - pentru a opri năvala

dușmană pe malul stâng al Dunării - au adus pe pod, într-un vagon, șase tone de trotil. Explozia a lăsat, însă, podul neclintit. "Două flăcări lungi au ars pe partea superioară dinspre malul drept, ca focuri de paie și s-au stins pe vârful podului fără zgomot și fără să fi cauzat daune aparente", scria contraamiralul Nicolae Negoescu, comandantul Flotei de operații româno-ruse de pe Dunăre. "La ora 18 se produc două explozii succesive la pila a doua a podului, câteva traverse sunt rupte, dar podul nu cade; în celelalte puncte minate nu se produc explozii", confirma comandantul militar al portului Cernavoda. Eforturile geniștilor sunt extraordinare dar podul refuză să cedeze. Ca o ființă vie care nu acceptă îngenuncherea.

Se recurge atunci la un puternic foc al artileriei, de pe puntea monitoarelor, ținându-se tronsoanele și grinzile de susținere. Loviturile își găsesc ținta, dar podul nu se rupe. După două ore de tir neîntrerupt, se ordonă încetarea focului. Numai minele tip „Hertz”, umplute cu fulmicoton umed, pot dezvolta forța necesară de distrugere a podului. O lungă salbă de mine încinge acum tronsoanele. Legăturile electrice sunt aduse la mal și conectate la dispozitivul de declanșare. Monitoarele sunt trase dincolo de limita de pericol. La verga navei-comandant se ridică semn că operația poate începe - un pavilion roșu. În ziua de 12/25 octombrie, ora 13, podul este aruncat în aer. După ce s-a consumat o imensă cantitate de mine, în dreptul ambelor capete ale podului, acestea s-au rupt și s-au ridicat în aer provocând avarierea la mijloc a deschizăturii centrale.¹

În aceeași zi, inamicul pătrunde în Cernavoda care fusese peste noapte, fără știința dușmanului, evacuată de trupe. În ziua de 13/27 octombrie, fu distrus podul de la Fetești, peste Borcea, precum și podul intermediar, peste baltă.²

Despre oportunitatea acestei decizii de a distruge cu orice preț podul nu mai are rost astăzi să ne întrebăm. Oricum, el a fost refăcut și creatorul lui, Anghel Saligny, a putut vedea cu ochii săi lucrările de reconstrucție de după război.

1. Koslinski, Niculae. Podul împotriva zeului Marte, Magazin istoric, septembrie 1996, p.55.

2. Arachelian, Vartan, Toamna pătimirii noastre, București, Editura politică, 1984, p.59

26 octombrie 1928

Este sărbătorit cu mare fast semicentenarul reanexării Dobrogei. Comitetul serbărilor Dobrogei editează Ghidul Expoziției jubiliare descriind fiecare element expozițional din cele două clădiri ale Cazinoului din Constanța. În edificiul ce astăzi adăpostește Acvariul erau expuse, printre altele, planurile și fotografiile minei Altân Tepe, diverse piese din minereuri și aramă turnate, machete de puțuri extractive, calcare, piatră brută extrasă din carierele dobrogene. Printre celelalte hărți se afla un plan și profile ale lacului Techirghiol.

Octombrie 1932

Un articol scris de Jean Bart pentru revista Marea Neagră:

„Dunărea este iarăși la ordinea zilei. Chestiunea Dunării a ajuns ca o boală cronică. Ziarele sunt pline de articole kilometrice alarmând opinia publică, fără s-o lumineze asupra adevărului acestei chestiuni capitale pentru soarta și viitorul țării noastre./.../

De câțiva ani se duce la gurile Dunării o vajnică luptă între om și natură. Care pe care ? Ei bine, trebuie să ne dăm bătăuți. Natura e mai tare.”

1940, octombrie 18

La Constanța se sfințește biserica militară Sfinții Mihail și Gavriil. Construcția se datorește în cea mai mare parte generalului Nicolae Macici.

1942, octombrie 17

În arhivele Catedralei Sfinții Petru și Pavel din Constanța se păstrează și astăzi o adeverință prin care Prea Fericitul Episcop Gherontie dona o salbă pentru icoana Maicii Domnului. Salba era compusă din șase monede din aur, dintre care patru erau franci francezi, datând din 1899, 1904 și 1905, o liră engleză din anul 1893, un pol de aur cu chipul Regelui Carol în valoare de 121 franci. Alături de acestea salba mai cuprindea patruzeci piese de argint, monede românești și străine și patru mahmudele de aur turcești mici, trei cruci de argint, un inel de argint, o bancă de aur cu icoana Maicii Domnului la mijloc. Adeverința certifica și martorii care confirmau actul de donație

„Carte de visite”, a fost un tip de fotografie de mică dimensiune, brevetată la Paris de fotograful André Adolphe Eugène Disdéri (Fig1) în 1854, deși se spune că a fost folosită pentru prima dată de Louis Dodero un fotograf francez din Marsilia căruia i s-a atribuit inventarea ei în 1851. Cu toate acestea, André-Adolphe-Eugène Disdéri a brevetat acest tip de fotografie la 27 noiembrie 1854.

Fig.1 André Adolphe Eugène Disdéri-Autoportret (Paris, muzeul d'Orsay) - semnătura

Fig.2 Camera cu patru lentile, c. 1880, lemn, alamă, sticlă și piele, 30 x 19 x 39,8 cm, National Gallery of Canada, Ottawa. Foto: NGC.

André-Adolphe-Eugène Disdéri (28 martie 1819 - 4 octombrie 1889) și-a început cariera fotografică ca daguerreotipist, dar și-a câștigat o faimă mai mare ca inventator al acestei „carte de visite”. Realizând cererea potențială pentru portrete fotografice, Disdéri a căutat o modalitate de a produce un număr mai mare de portrete la un cost mai mic. El a dezvoltat o cameră cu patru obiective, permițându-i să creeze până la opt negative pe o singură placă. Amprentele sale au prezentat în general opt mici imagini dreptunghiulare. (Fig.2) Cărțile de vizită ale lui Disdéri aveau 6 x 9 cm, cam de mărimea cărților de vizită convenționale (nonfotografice) ale vremii, și erau realizate de camera cu patru obiective și un suport de pentru plăci glisante; un design inspirat de camere stereoscopice. Imaginile erau decupate, apoi lipite pe carton pentru a fi vândute clientului la un preț atrăgător. Marele fotograf francez Nadar, care a fost concurentul lui Disdéri, a scris despre noua invenție în autobiografia sa „Quand j'étais photographe”, „despre apariția lui Disdéri și Carte de visite ... A însemnat un dezastru, pentru faptul că aceste fotografii puteau fi reproduse ieftin și în cantități mari determinând declinul daguerreotipului. Disdéri, un tip genial, a făcut faimos acest sistem de producție în serie a

Fig.3 André-Adolphe-Eugène Disdéri, doamna C. Howland, c. 1860, 19,9 x 23,1 cm, National Gallery of Canada, Ottawa. Foto: NGC

fotografiei portret, de altfel el a inventat și camera reflexă cu două lentile.

Au fost dezvoltate, ca urmare a acestei invenții, diferite camere specializate. Numărul obiectivelor a variat, în funcție de model și marcă, și a permis patru până la opt imagini pe placă. Fotografii au expus lentilele pe rând, sau dintr-o dată. Unele camere aveau sisteme mecanice care permiteau deplasarea plăcii pentru a expune diferite secțiuni. Acest lucru a dus la o singură imagine capturată în mai multe fotografii sau la o varietate de ipostaze succesive. Un exemplu este seria fotografică a doamnei C. Howland ce prezintă opt portrete înainte de a fi tăiate, fotografiată de de Disdéri în jurul anului 1860. Doamna C. Howland a fost surprinsă în mai multe ipostaze: orientată spre cameră, din profil, în picioare, așezată și cu un document în mâini. (Fig.3)

În 1862, Oliver Wendell Holmes scria în *Soundings from the Atlantic* că carte de vizite „așa cum știe toată lumea, a devenit moneda de schimb socială, „Green Back” al civilizației, într-o perioadă foarte scurtă.”

Iată cum, cu mult înainte de Snapchat și Instagram, carte de vizite („CDV” acesta este prescurtarea folosită) a fost cea mai importantă metodă în partajarea imaginilor în mediul social. Și, la aceea vreme, acestea erau considerate înaltă tehnologie, precum Snapchat și Instagram-ul de astăzi.

Fotografia de tip carte de vizite s-a dovedit a fi un articol foarte popular mai ales în timpul războiului civil american. Soldații, prietenii și membrii familiei puteau avea un mijloc de a obține fotografii ieftine și de a le trimite celor dragi la dimensiuni mici. (Fig.4)

Fig.4 Carte de vizite comparată cu un card bancar ca dimensiune

CDV-urile au fost utilizate pentru o varietate de scopuri pe tot parcursul războiului civil. După cum a sugerat Holmes, acestea au fost folosite și împărtășite cel mai frecvent de familie și prieteni ca mijloc de consolidare a legăturilor sociale și de amintire a celor dragi absenți. Era o obișnuință ca familiile să comande un portret al tatălui sau al fiilor - de obicei purtând cu mândrie uniforme noi - înainte ca tinerii să plece la luptă. Aceste fotografii ale unui fiu înainte de a pleca la război sunt unele dintre cele mai comune carte de vizite găsite astăzi. (Fig.5)

De asemenea, au umplut în mod firesc o nișă romantică, deoarece bărbații și femeile tinere păstrau cărțile ca obiecte ale afecțiunii.

Fotografiile lui Abraham Lincoln, Ulysses

Fig.5 Carte de vizite cu soldați, față verso, cu numele fotografului și al atelierului.

S. Grant și ale altor personalități ale epocii au devenit succese instantanee. Lincoln, care era foarte conștient de puterea imaginii a pozat pentru realizarea a peste 40 de portrete de-a lungul vieții sale, și a valorificat trend-ul acelor timpuri sub numele de „cartomanie”.

Mii de portrete ale lui Lincoln au fost cumpărate și vândute pe tot parcursul președinției sale; unii l-au văzut ca pe omul desăvârșit, alții ca pe un om de stat iar alții l-au îndrăgit, pur și simplu ca pe un tată. (Fig.6)

Aceste cărți de vizită a albumelor personale, de parcă Lincoln ar fi făcut parte din familie. The Shapell Manuscript Foundation deține un exemplar cu autograful președintelui. Acest portret special a fost creat de Mathew Brady în

Fig.6 Abraham Lincoln portret cu autograf de Mathew Brady 1864 - The Shapell Manuscript Foundation collection

Fig.7 Album cu cărți de vizite

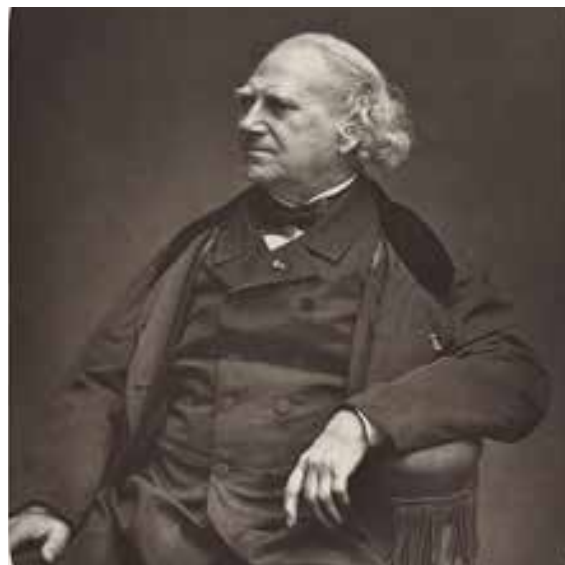

Fig.8. Portretul lui Louis Désiré Blanquart-Evrard-1869

1864 și a fost unul dintre ultimele portrete ale lui Lincoln. Oamenii nu numai cumpărau fotografiile acestor oameni importanți, dar le și colecționau în albume. (Fig.7)

Dar înainte de apariția carte de vizite, pentru imprimarea fotografiilor a fost nevoie de un nou proces fizico-chimic pe care Louis Désiré Blanquart-Evrard l-a pus în practică.

Louis Désiré Blanquart-Evrard, un francez inventator și fotograf, (Fig8) în anii 1840 începe să fie interesat de tehnologia fotografică și începe să se concentreze asupra problemelor tehnice și economice ale producției în serie a imprimărilor fotografice.

Născut și crescut în Lille-Franța, studiază chimia cu Charles Frédéric Kuhlmann și pictura în miniatură pe porțelan. După ce Louis Daguerre, (inventatorul Daquerrotip-ului și cel care a brevetat în 1839 fotografia), rezolvă problema timpului de expunere îndelungat și introduce daguerreotipia, un proces fotografic practic, și la îndemâna publicului larg în 1839, Blanquart-Evrard începe căutările sale pentru multiplicarea fotografică. El studiază calotipia, procesul negativ de tipărire cu sare, iar în 1847 devine prima persoană care publică în Franța procesul de fotografiere pe hârtie negativ / pozitiv. El a dezvoltat o metodă de spălare a hârtiei în soluții de iodură de potasiu și azotat de argint mai bună decât metodele de periere în băi chimice. În ianuarie 1847, el și-a prezentat Academiei Franceze de Științe, cercetările sale privind stabilizarea imprimărilor foto prin imersiunea lor în soluția de argint.

Fig. 9 Carte de vizită

Această tehnică a dus la o imagine curată și clară. De asemenea, a fost rapid, ieftin și ușor de produs în serie, permițând tuturor segmentelor societății accesul la fotografie.

Carte de vizite era de obicei făcută prin metoda de imprimare cu albumină (albuș de ou), pe o pe hârtie fotografică subțire montată apoi pe un card de hârtie mai gros.

Copierea se făcea prin contact cu hârtia sensibilă. Hârtia era tratată cu albuș de ou amestecat cu clorură de amoniu și sensibilizată cu nitrat de argint. Față de cea tratată cu sare, folosită până atunci, care era mată, aceasta era lucioasă și strălucitoare, pretându-se perfect la copierea clișeelelor de sticlă. Din preparare - dar și prin tonări - fotografiile aveau o tentă sepie, mai intensă sau mai palidă. Hârtia cu albumină, tonată cu clorură de aur, inventată de Louis-Désiré Blanquart-Evrard a fost întrebuințată în întreprinderea sa de multiplicare a fotografiilor pe care o fondase, în 1851, în localitatea sa de reședință, Lille. Imprimerie Photographique de Lille, a fost prima companie de tipografie de mari dimensiuni care a angajat un număr mare de angajați.

În procesul de imprimare erau necesare mari cantități de ouă pentru a extrage albușul în vederea tratării hârtiei: la Companie de Albuminizare din Dresda, principala producătoare de hârtie fotografică din Europa, erau necesare 60.000 de ouă pe zi, iar pe an se consumau opt milioane.

Carte de vizite erau schimbate între prieteni și precum cărțile de vizită (nonfotografice) în mod obișnuit în anii 1860 și erau portrete. (Fig.9)

Albumele pentru colecționarea carte de

Fig.10 Napoleon al III lea – Foto Disdéri

visite au devenit un element obișnuit în saloanele victoriene. Popularitatea imensă a acestor ilustrate fotografice ușor de multiplicat a dus la fotografierea unor personalități proeminente și vânzarea lor în număr foarte mare pentru colecționari.

Cartea de vizită a cunoscut popularitate pe scară largă în 1859, când Disdéri a publicat fotografiile împăratului Napoleon III în acest format. (Fig.10) Acest lucru a făcut ca acest tip de fotografie să fie un succes peste noapte. Noua invenție a fost atât de populară - s-a răspândit rapid în toată Europa și apoi în America și restul lumii.

Pentru o vreme, Disdéri a fost cel mai vestit fotograf parizian, iar bogăția sa a fost intens discutată în întreg Parisul. Un vizitator german i-a descris studioul drept „Templul fotografiei - un loc unic în lux și eleganță”. Se spune că Disdéri a vândut portrete în valoare de trei până la patru mii de franci pe zi. A murit însă la 4 octombrie 1889, sărac, surd și orb în Hôpital St. Anne la Paris, „o instituție pentru săraci, alcoolici și bolnavi psihici”. El a fost victima propriei sale invenții. Sistemul pe care el l-a inventat și popularizat a fost atât de ușor de imitat, încât fotografii din întreaga lume au profitat de el.

La începutul anilor 1870, carte de vizite a fost înlocuită de „Cabinet Card,” fotografii care erau, de obicei, mai mari, montate pe un carton cu dimensiuni de 110 mm pe 170 mm. Cardurile de cabinet (studio) au rămas populare până la începutul secolului al XX-lea, când Kodak a introdus camera Brownie, iar fotografia instantanee de acasă a devenit un fenomen de masă.

**Evenimente
Expoziții
Ateliere**

**22-25
Octombrie**

**Humanity
Umanitate**

Constanța FotoFest este un festival care își definește chiar din prima ediție rostul de a aduce în fața publicului proiecte de fotografie românească și internațională în cetatea Tomisului. Festivalul își propune să redefinească spiritul fotografic al Constanței și al Dobrogei ca pe o agoră în care vor fi puse în dialog teme fotografice variate.

Constanța FotoFest debutează cu 9 evenimente într-un concept plin de semnificații și direcții vizuale. Anul 2020, cu multiplele sale crize – de mediu, economice, sociale, culturale, ne readuce în atenție și ne propune spre dezbatere propria noastră umanitate. "HUMANITY/UMANITATE și diversele semnificații posibile ca răspuns la vremurile actuale, este conceptul în jurul căruia gravitează imagistic întregul eveniment.

Galeriile de Artă, Muzeul Național de Istorie și Arheologie, Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret "Jean Constantin", Teatrul de Stat Constanța și Galeria Epicentru vor fi gazdele amplului eveniment, conturat prin: expoziții de proiecte personale, proiecte de grup, ateliere, performance, dezbateri, proiecții video, prezentări de portofoliu. Acestea vor aduce în atenția publicului recuperări de arhive, tehnici fotografice de la începuturile fotografiei, tradiții readuse în prezent, proiecte de cercetare, imaginea teatrului și viața cotidiană.

Foto: Iulia PANĂ